

Toplum Bilimleri Dergisi (TBD)

Altı Aylık Hakemli Bilimsel Dergi

Yıl: 17 Sayı: 35

Temmuz - Aralık 2023

ISSN 1306-7877

E-ISSN 2147-5644

Journal of Social Sciences (JSS)

Semi-Annual Academic Journal

Vol: 17 Num: 35

July - December 2023

ISSN 1306-7877

E-ISSN 2147-5644

Toplum
Bilimleri
Dergisi

Journal of Social Sciences
Hakemli Bilimsel Dergi/Semi-Annual Academic Journal

Cilt: 17 Sayı: 35 / Volume: 17 Number: 35
Temmuz - Aralık 2023 / July - December 2023

Sahibi/Owner

Asos Eğitim Bilişim Danışmanlık Otomasyon Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Editör/Editor

Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU - Doç. Dr. Hüsamettin KARATAŞ

Editör Yardımcısı/Associate Editor

Dr. Öğr. Üyesi Emrah YAVUZ
Doktora Öğrencisi Necmiye DURMUŞ

Yazı İşleri Sorumlusu/Editorial Secretariat

Doktora Öğrencisi Necmiye DURMUŞ

Sekreteryaya ve Redaksiyon/Secretariat & Proof Reading

Dr. Öğr. Üyesi Emrah YAVUZ
Doktora Öğrencisi Necmiye DURMUŞ

Yayın Kurulu/Editorial Board

İhsan Çapcıoğlu (Ankara Üniversitesi), Hüsamettin Karataş (Fırat Üniversitesi), Siham Zengi (Bağdat Üniversitesi), Abdumurad Tilavov (Taşkent Devlet Üniversitesi), Hüsnü Ezber Bodur (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi), Serdar Yavuz (Fırat Üniversitesi), Niyazi Akyüz (Ankara Üniversitesi), Cavide Memmedova (Azerbaycan Milli İlimler Akademisi), Celalettin Çelik (Erciyes Üniversitesi), Özcan Bayrak (Fırat Üniversitesi), Najdat Yashar Murad (Bağdat Üniversitesi), Kemalettin Taş (Süleyman Demirel Üniversitesi), Mehmet Cem Şahin (Ankara Üniversitesi), Emrah Yavuz (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi), Mustafa Fedai Çavuş (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi), Ahmet Fethi Durmuş (İnönü Üniversitesi).

Danışma Kurulu/Advisory Board

Abdurrahman Aliy (İstanbul Üniversitesi, Türkiye), Adil Çiftçi (Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye), Adnan Jahic (Tuzla Üniversitesi, Bosna-Hersek), Ahmet Cevat Acar (İstanbul Üniversitesi, Türkiye), Ahmet Nedim Serinsu (Ankara Üniversitesi, Türkiye), Ali Bardakoğlu (Türkiye), Asad L. Asad (Stanford University, ABD), Ashirbek K. Muminov (Tashkent State University, Özbekistan), Ayşe Kadioğlu (Sabancı Üniversitesi, Türkiye), Ayşe Saktanber (ODTÜ, Türkiye), Beylü Dikeçligil (Türkiye), Cemal Kurnaz (Gazi Üniversitesi, Türkiye), Christopher G. Ellison (University of Texas at San Antonio, ABD), Ebrahim Moosa (Notre Dame University, ABD), Ercan Ömirbayev (Ahmet Yesevi Üniversitesi, Kazakistan), Erdal Toprakçayan (Universität Tübingen, Almanya), Grace Davie (University of Exeter, UK), Hakan Kırımlı (Bilkent Üniversitesi, Türkiye), Halil Aydınalp (Marmara Üniversitesi, Türkiye), Hans-Georg Babke (Hildesheim University, Almanya), Hayati Beşirli (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye), Hüsnü Ezber Bodur (Türkiye), İbrahim Sadavi (Tunus Üniversitesi, Tunus), İsmail Hakkı Ünal (Ankara Üniversitesi, Türkiye), John Valk (New Brunswick University, Kanada), Kenan Çayır (İstanbul Bilgi Üniversitesi, Türkiye), Liliana Elena Boşcan (University of Bucharest, Romanya), Martin Thurner (Ludwig Maximilian University, Almanya), Mehmet Ak (Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye), Mehmet Bayraktar (Yeditepe Üniversitesi, Türkiye), Mehmet Görmez (İslam Düşünce Enstitüsü, Türkiye), Metin Heper (Bilkent Üniversitesi, Türkiye), Mustafa Durmuş (Hacettepe Üniversitesi, Türkiye), Mustafa Macit (Atatürk Üniversitesi, Türkiye), Nevin Güngör Ergan (Hacettepe Üniversitesi, Türkiye), Niyazi Akyüz (Ankara Üniversitesi, Türkiye), Numan Aruç (Makedonya Bilim ve Sanat Akademisi, Makedonya), Özgür Arun (Akdeniz Üniversitesi, Türkiye), Patrick Baert (University of Cambridge, İngiltere), Peter J. Kivisto (Augustana College, ABD), Phil Zuckerman (Pitzer College, ABD), Recai Doğan (Ankara Üniversitesi, Türkiye), S. Abulhasan Navab (University of Religions, İran), Serdar Sağlam (Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye), Şaban Ali Düzgün (Ankara Üniversitesi, Türkiye), Şahin Kesici (Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye), Şefika Şule Erçetin (Hacettepe Üniversitesi, Türkiye), Ünver Günay, (Türkiye), Yasser Mohamed (Al-Madinah International University, Malezya), Zaynabidin Acimamatov (Osh Devlet Üniversitesi, Kırgızistan), Zeki Salih Zengin (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi), Emrah Yavuz (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi), Mustafa Fedai Çavuş (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi), Ahmet Fethi Durmuş (İnönü Üniversitesi).

Hakem Kurulu/Reviewer Board

Toplum Bilimleri Dergisi, en az iki hakemin görev aldığı çift taraflı kör hakemlik sistemi kullanmaktadır. Hakem isimleri gizli tutulmakta ve yayınlanmamaktadır.

Journal of Social Sciences uses double-blind review fulfilled by at least two reviewers. Reviewer names are kept strictly confidential.

Toplum Bilimleri Dergisi/Journal of Social Sciences

ISSN 1306-7877

E-ISSN 2147-5644

Asos Eğitim Bilişim Danışmanlık Otomasyon Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.
Fırat Teknokent Çaydaçıra Mahallesi, Hacı Ömer Bilginoğlu Cad. No: 63, 23350
Merkez/Elâzığ
toplumbilimleridergisi@gmail.com

EDİTÖRDEN

Saygıdeğer okurlarımız,

Toplum Bilimleri Dergisi'nin 35. sayısını yayımladığımız 2023 Aralık döneminde, kıymetli okurlarımızla yeniden buluşma heyecanını yaşıyoruz.

2006 yılından itibaren yayın hayatını sürdüren dergimiz, nicelikten ziyade niteliğe önem vererek sosyal bilimler içerisinde farklı alanlardan makalelere ev sahipliği yapmıştır. 35. sayımızda, sosyal bilimlerin farklı alanlarından 2 araştırma makalesi ve 1 derleme makale yer almaktadır. Bu sayımıza katkıda bulunan kıymetli araştırmacılara, gönderdiğimiz çalışmaları yoğunlukları içerisinde zaman ayırarak dikkatle değerlendiren, yorumlar yapan çok kıymetli hakemlere ve her sayıda olduğu gibi bu sayımıza da katkılarından dolayı alan editörlerimize ve yayın kurulumuza teşekkürlerimizi sunarız.

Editörler

Doç. Dr. Hüsamettin KARATAŞ

Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU

İÇİNDEKİLER

Araştırma Makaleleri/Research Articles

59-87

DAVID HERBERT LAWRENCE'IN BAZI ŞİİRLERİNDE İNSAN VE HAYAT HAKKINDAKİ FELSEFİ DÜŞÜNCELERİNİN EDEBÎ YANSIMASI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

AN EVALUATION OF THE LITERARY REFLECTION OF DAVID HERBERT
LAWRENCE'S PHILOSOPHICAL THOUGHTS ON MAN AND LIFE IN SOME OF HIS
POEMS

Cavide MEMMEDOVA

59-70

İNTERNET ÜZERİNDEN İŞLENEN HAKARET SUÇU VE SORUŞTURMA AŞAMASI

INSULT CRIME COMMITTED OVER THE INTERNET AND INVESTIGATION PHASE

Hazal ÖZTÜRK

71-87

Derleme Makale/Review Article

88-96

**TIP ETİĞİ, BİYOETİK, TRANSHÜMANİZM VE ÖLÜMSÜZLÜK ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA**

A RESEARCH ON MEDICAL ETHICS, BIOETHICS, TRANSHUMANISM AND
IMMORTALITY

Fatıma KOÇ

88-96

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Submitted: 15.10.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 21.12.2023
Yayın Tarihi/Published: 28.12.2023
Doi: <http://dx.doi.org/10.29228/tbd.2007.73045>

**DAVID HERBERT LAWRENCE'İN BAZI ŞİİRLERİNDE
İNSAN VE HAYAT HAKKINDAKİ FELSEFİ DÜŞÜNCELERİNİN
EDEBÎ YANSIMASI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

Cavide MEMMEDOVA¹

ÖZ

Dünya edebiyatında önemli bir yere sahip olan İngiliz yazar David Herbert Lawrence, bazı eserlerinde insan, doğa ve hayat olgularını özellikle edebi-felsefi mahiyette ele almaya çalışmıştır. Yazar, insanoğlunun doğasındaki varoluşsal sırlara, hayal ile gerçek arasındaki çelişkilere yaşadığı dönemdeki sanayileşmenin getirdiği moderniteye bağlı farklılıkları da dikkate almak suretiyle kendi penceresinden ışık tutmuştur. Bu çalışmada, Lawrence'ın bazı eserlerinde değindiği insan ve yaşam, insan ve doğa, insan ve modern dünya, insan ve sanayileşmiş toplumdaki önemli sorunların sanatsal yansıması incelenmiştir. Ayrıca, yazdığı edebî eserlerde, bilhassa şiirle ifade ederken, insanın varlığına dair görüş ve düşüncelerini kendine özgü biçimde nasıl yansıttığı, konu ve içerik özellikleri ön planda tutularak incelenmiştir. Bu çerçevede David Herbert Lawrence'ın özellikle "Piyano", "Dağ Aslanı", "Badem Çiçeği", "Aşk Hakkında Yalanlar" adlı şiirleri değerlendirilirken; yazarın konuyla alakalı felsefi görüşleri sanatsal bakış açısını yansıtmak biçiminde ifade edilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda, Lawrence'ın bazı şiirlerinde bilinçdışı faktörlerin insanın duygu ve kararları üzerindeki etkisine ilişkin düşüncelerine de temas edilmiştir. Nitekim şairin sanat ve felsefeye dair düşünceleri, her şeyden önce insanın karmaşık bir varlık olduğu, insanın ruhunda ve duygu dünyasında hâlâ keşfedilmemiş sırların olduğu fikrini

¹ Doç. Dr., Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Azerbaycan
Assoc. Prof. Dr., Azerbaijan National Academy of Sciences, Azerbaijan
memmedovacavide12@yahoo.com
 0000-0002-5878-2311

Atıf Bilgisi/Cite as

Memmedova, C. (2023). David Herbert Lawrence'ın bazı şiirlerinde insan ve hayat hakkındaki felsefi düşüncelerinin edebî yansıması üzerine bir değerlendirme. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 17(35), 59-70.

ortaya koymaktadır. Lawrence'ın söz konusu fikirlerinin, şiirlerine farklı bir tema, içerik ve biçim kazandırmasının yanı sıra şiirsel anlatım özelliklerini de şekillendirdiğini ifade etmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: D. H. Lawrence, Edebiyat, Şiir, İnsan, Hayat, Doğa.

AN EVALUATION OF THE LITERARY REFLECTION OF DAVID HERBERT LAWRENCE'S PHILOSOPHICAL THOUGHTS ON MAN AND LIFE IN SOME OF HIS POEMS

ABSTRACT

David Herbert Lawrence tried to deal with the phenomena of man, nature, and life in some of his works, especially of a literary-philosophical nature. He shed light on the existential mysteries of human nature and the contradictions between imagination and reality, considering the differences due to the modernity brought about by the industrialisation of his time. This study examines Lawrence's artistic reflection on important problems of man and life, man and nature, man and the modern world, man, and industrialised societies, which he touches upon in some of his works. It also examines how he reflects his views and thoughts on human existence in his literary works in his own unique way, especially when he expresses them in poetry, by prioritising the theme and content characteristics. In this context, Lawrence's poems "The Piano", "The Mountain Lion", "The Almond Blossom", "Lies About Love" are analysed and an attempt is made to express the author's philosophical views on the subject in a way reflecting his artistic point of view. At the same time, some of Lawrence's poems have also touched on his thoughts about the influence of unconscious factors on human emotions and decisions. In fact, the poet's literary and philosophical thoughts reveal the idea that man is first and foremost a complex being and that there are still undiscovered secrets in the human soul and the world of emotions. It can be said that Lawrence's ideas have shaped his poems in terms of theme, content, form, and his poetic narrative features.

Keywords: D. H. Lawrence, Literature, Poetry, Human, Life, Nature.

GİRİŞ

İngiliz edebiyatının ünlü temsilcilerinden biri olan David Herbert Lawrence'ın eserleri, kendine özgü nitelikleri açısından 20. yüzyıl dünya edebiyatında önemli bir yere sahiptir. İnsan, doğa, modern dünya, yaşama dair varoluşsal sırların etrafında kümelenen karmaşık sorunlar, yazarın eserlerinin ana konusunu oluşturmaktadır. Lawrence'ın kaleme aldığı bazı eserlerde özellikle sanayileşmiş toplumlardaki bireylerin ve sosyal grupların arasındaki ilişkilere temas ettiği görülmektedir. Yazar, 20. yüzyıl insanının duygularını, arzularını, manevi ihtiyaçlarını nasıl ifade edeceğini konu ettiği çalışmalarında, önemli sorunlara temas etmektedir. Bu bağlamda Lawrence; *Oğullar ve Sevgililer*, *Aşık Kadınlar* ve diğer birkaç eserinde, insanın makineleşmiş modern dünyadaki kaderini kelimelere dökmeye çalışmaktadır. Zira teknolojik gelişmenin iktisadi büyümeyi ve kalkınmayı sağladığını, buna karşın toplumu kötü etkilediğini düşünen yazar, bu gelişimin doğal duyguları dahi sınırlandığını ve neredeyse yok ettiğini ileri sürmektedir. Daha çok roman ve öyküleriyle tanınmasına rağmen, Lawrence'ın, derin felsefi içeriğe, zengin şiirsel dile ve sembolik anlamlara sahip şiirlerin de yazarı olduğu bilinmektedir.

Şair neredeyse tüm şiirlerinde insanın karmaşık doğasını, duygu, düşünce ve hayallerini kendine özgü bir dille betimlemektedir. Lawrence, şiirlerinde doğa, insanın doğayla ilişkisi, aşk, özgürlük gibi bir çok önemli sorunu çeşitli konularla ele almıştır.

Ünlü şair Thomas Stearns Eliot, 1921 yılında yayımlanan *Kutsal Orman: Şiir ve Eleştiri Üzerine Denemeler (The Sacred Wood: Essays on Poetry and Criticism)* kitabında, modern zamanın çeşitli olaylarla insana zor bir hayat yaşattığını, öte yandan modern uygarlığın birçok karmaşıklıklar doğurduğunu yazarak, şairlerin daha derin bir anlayışa sahip olmaya zorlandığını vurgulamıştır (Eliot, 1921). Lawrence'ın edebî yaratıcılığında tam olarak o derin idrakin, anlayışın ürünü olan, felsefi içeriğe sahip şiirler yer almaktadır. Lawrence'ın şiirlerini tema, içerik, biçim nitelikleri, dil ve üslup, şiirsel özellikler açısından ve diğer yönlerden incelemek mümkündür, ancak bu çalışma, şairin şiirinde yer alan birtakım özgün felsefi düşünceleri ve bunların anlatım yöntemlerini ele almayı amaçlamıştır. Makalenin temel amaçlarından biri de Lawrence'ın birçok sorunu ve kavramı farklı bakış açısından açıklayan şiirlerini incelemektir. Konunun bu amaç doğrultusunda ele alınması Lawrence'ın şiirlerinde ifade edilen bazı karmaşık sanatsal-felsefi düşüncelerin daha net bir şekilde açıklanmasına yardımcı olacaktır.

Lawrence'ın Şiirinde İnsan ve Yaşam Felsefesi

Bilinçdışı Fantazisi (Lawrence, 1921), *Kıyamet* (Lawrence, 1995) gibi eserlerinde, birçok makale ve mektuplarında insana ve hayata dair kendine özgü düşünceler ortaya koyan Lawrence, hem düzyazı eserlerinde hem de şiirlerinde bu özgün felsefi düşüncelerini yansıtmıştır. Lawrence, düzyazı eserlerinde olduğu gibi şiirlerinde de insan doğasını, onun duygularını derinliğine kadar anlatmaya, insan varlığındaki gizemler konusunda görüşlerini sanatsal biçimde açıklamaya çalışmıştır. Lawrence'ın şiirlerinde bazen insan doğasının ince, bazen kaba yönlerini, dünyanın güzelliğini, aynı zamanda da acımasızlığını görmek mümkündür. Bu şiirlerin her birinde gerçekten de “esprili, tamamen hayal kırıklığına uğramış ama asla alaycı olmayan, hayatı seven ama kitle medeniyeti tarafından hayatın kirletilmesi ve çiğnenmesi nedeniyle üzülen ve öfkelenen çok bilge bir adam” (Pinto, 1993, s. 15) olan Lawrence'ın insanlık için endişeli, kaygılı yüreğini hissetmek mümkündür.

Eserlerinin konusu ve içeriği insan doğasındaki çeşitli nitelikleri ele almanın yanı sıra şairin bu mesele ile ilgili özgün felsefi düşüncelerini de ifade etmektedir. Örneğin, lirik duyguları betimleyen şiirleri, şairin insan varlığına dair kendine özgü düşüncelerini ilginç bir biçimde sunar. Şair bu tür şiirlerinde geçmiş, dostluk, aşk vb. kavramların, sevinç, üzüntü gibi hislerin şiirsel anlatımıyla insan doğasındaki bazı gizli özellikleri ortaya çıkarmaya çalışır. Örneğin, Lawrence'ın şiirinde keder motifinin özel bir yeri ve anlamı vardır. Bilindiği gibi keder duygusunun betimlenmesi sadece Lawrence'ın eserleri için değil, 20. yüzyıl İngiliz şiiri için karakteristik özelliklerden biridir. Şairler, keder duygusunu ve bu üzüntüye sebep olan etkenleri kaleme alarak çeşitli ciddi konulara dikkat çekmişlerdir. Örneğin, bu sorun Thomas Hardy'nin, Rudyard Kipling'in ve diğerlerinin eserlerinde anılar, aşk, dostluk, güven gibi değerler, sosyo-politik olaylar, insan ile evren arasındaki bağlar gibi önemli problemleri ihtiva etmektedir. Aynı zamanda, İngiliz şiirindeki lirik kahramanın kederi geçmişe olan özleminden de kaynaklanmaktadır. Geçmiş temasına daha geniş ve derin anlamda Lawrence'ın eserlerinde rastlanmaktadır. Bu kavram şairin sanatsal ve felsefi yorumunda farklı bir içeriğe sahiptir. Şöyle ki, “geçmiş” Lawrence'ın, insanın varoluşunda, bir diğer ifadeyle, doğasında ve zihinsel dünyasında mevcut olan gizemlere ilişkin felsefi açıklamalarını sunmak için özellikle ele aldığı bir konudur.

Lawrence'ın bazı şiirleri nostaljik duyguların ifadesi, geçmiş günlerin hayalde canlandırılması, kişinin iç dünyasını ve psikolojik durumunu yansıtmalarıyla dikkat çeker. Örneğin şairin “Piyano” (Piano) şiirinde kendini müziğe kaptıran ve hayali olarak geçmişe dönen lirik kahramanın duyguları oldukça ilginçtir. Söz konusu şiirde Lawrence (1994, s.

112) bunu şöyle betimler:

Alacakaranlıkta bir kadın yavaşça bana şarkı söylüyor:
Geçmiş yılların manzarası gözümde canlanıyor; görüyorum,
Çınlayan tellerin sesi eşliğinde piyanonun altında oturan bir çocuk...

Müzik sesleri, lirik kahramanı gerçek durumdan uzaklaştırır ve aniden onu bir zamanlar yaşadığı mutlu anlara götürür. Şair (1994, s. 112) devamında duygularını şöyle ifade eder:

Elimde olmadan, şarkının büyüleyici gücü ile
Öte günlere dönmek için kalbim ağlayarak özlemimi açığa çıkarıyor
Evdeki o pazar akşamlarına; dışarıda kış,
Sıcak salonda ilahiler, çingirdayan piyano eşliğinde geçen o günleri
özlüyorum.

Lirik kahramanın kendinden bağımsız, müziğin etkisi altında geçen günleri hatırlaması, bir anı seline kapılması, şiirde canlı, duygusal bir şekilde anlatılır. Bu tanımlama aynı zamanda edebî-felsefi içeriğe sahiptir. Bize göre, Lawrence bu şiirde, Sigmund Freud'un psikanaliz teorisinde açıkladığı ve insanın davranışında, insanlara, olaylara karşı tutumunda temel koşul olarak gördüğü bilinçdışı faktörlerin insan duyguları üzerindeki etkisini yansıtmaya çalışmaktadır.²

Bizim kanatimize göre, Lawrence'ın "Piyano" şiirinde Freud'un bilinçdışı olarak izah etmeye çalıştığı bazı düşüncelerin sanatsal yansımasını bulmak olasıdır. Şöyle ki, Lawrence'ın kahramanı, bilinçdışı duyguların çalkantıları karşısında güçsüzdür; müzik, onun ruhunun bilinçdışı alanında sanki uykuya dalmış anılarını ve duygularını uyandırır. Lirik kahramanın gerçek duygularını ve hayallerini ortaya çıkarır. Nitekim o (Lawrence, 1994, s. 112) şiirin bir bölümünde bunu şu şekilde betimler:

Artık boşuna şarkıcının cazibeye kapılması
Duyguları uyandıran koca siyah piyanonun coşkusulya
Büyüsüne kapılarak
Çocukluk günlerimin, koskocaman adamlığım,
Anıların selinde yıkıldı, bir çocuk gibi ağlıyorum geçmiş için.

² Freudculuğun sadece tıp ve felsefe alanında değil, edebiyat alanında da yeni bir düşünce biçimi oluşturduğu bilinmektedir. Özellikle modernizm edebiyat akımının temsilcileri, Freudculuğun ana düşüncelerini takip etmiş ve böylece Freudculuk, insana dair tamamen özgün bir düşünce sistemi, hayata farklı bir bakış açısı ile edebiyatı etkileyerek, hem şiire hem de düzyazıya yeni fikirler kazandırmıştır. Bu farklılık, eserlerdeki fikir, içerik, tema, şiirsel üslup nitelikleri, yeni anlatım biçimleri, olayların sunumu, olay örgüsü vb. meselelerde kendini göstermektedir. Freud'un psikanaliz teorisi, her şeyden önce insan varoluşunun tamamen idrak edilemeyeceği fikrini vurgulamaktadır. Başka bir deyişle "Freud, insan gizeminin mucizesini bilinçte değil bilinçdışında aranması gerektiğini kanıtlamıştı" (İsmayilov, 1994, s. 21). Bilinçdışı zihnin dış dünyadaki gerçeklik kadar gerçek olduğu (Фрейд, 2000, s. 534) düşüncesini ileri süren Freud insandaki birçok arzu ve tutumun bu faktörün etkisi altında ortaya çıktığını düşünmekteydi. Anlaşılmaz duygu ve istekleri bilinçdışı zihinle ilişkilendiren Freud'a göre birçok biyolojik faktör, zihinsel yaşamın oluşumuna temel teşkil eder, ancak çoğu zaman anlaşılmaz kalır (Freud, 2012, s. 2-10). Bu anlamda insan kendi varoluşunda, manevi dünyasında olup bitenleri tam olarak anlayamamaktadır. Freud, uzun süreli deneyimleri sonucunda insanın çocukluğundan bu yana hayatında yaşanan hiçbir olayın birey tarafından hatırlanmasa bile bilinçdışında tutulduğu sonucuna varmıştır. Bilinçdışında saklanan tüm duygular, bunların yanı sıra birçok olayın bıraktığı izlenimler, kişinin gelecekteki yaşamında farklı şekillerde kendini gösterir, insanın zaman zaman gerçekleşen olaylara karşı tutumunda ve karar vermesinde önemli rol oynar. Bilinçdışında saklanan anılar ve hayaller bazen bir olay nedeniyle ansızın bir şekilde ortaya çıkar ve çoğu durumda bu, insanın kendi için bile beklenmedik ve anlaşılmaz olur. Kişinin gerçek kimliği çoğunlukla bilinçdışı etkenlerde gizlidir (Freud, 2021).

Söz konusu şiirde, şair çok ilginç bir noktaya daha dikkat çekmektedir. Müzik sayesinde insan geçmişte yaşadığı duyguları geçici de olsa yeniden yaşayabilir, anlık da olsa şimdiki zamandan kopabilir. Şiirde müzik, insanı duygularıyla düşünmeye yönlendiren bir güç gibi görünmektedir. Şair, bununla insanın sadece akıyla değil duygularıyla da düşünebileceğine, duyguların insan varoluşundaki önemli rolüne bir kez daha dikkat çekmektedir. Lawrence'a göre insan düşünmese, hatırlamasa bile geçmiş onun kanında ve ruhunda yaşar ve devam eder. Hatta belli bir dürtünün itici gücüyle geçmiş izlenimler canlanabilir. Nitekim "Piyano" şiirinde bu dürtü müziktir.

Şair, bahsi geçen şiirde geçmişin bittiğini değil, o zamanların insanla birlikte, onun yaşamında gizemli bir şekilde var olduğunu ve devam ettiğini düşünür. Çünkü kişinin kendisi o geçmişin bir parçasıdır, yani geçmişte yaşadığı hayat hâlen insanın bugünkü hayatında devam etmektedir. Başka bir deyişle, herkes varlığında, yani kanında, ruhunda ve psikolojisinde geçmişi bugün de yaşamakta ve onu geleceğe aktarmaktadır. Lawrence, hayatın insanın içindeki bir akış olduğuna inanır. Bir diğer ifadeyle Lawrence (1994, s. 366) insanın kendisini hayat olarak nitelendirmektedir:

Yaşadığımız sürece yaşamın aktarıcılarıyız,
Biz yaşamı aktarmayı başaramadığımızda,
Yaşam da bizim aracılığımızla akamaz.

Lawrence'ın ilginç şiirlerinden biri de "Aşk Hakkında Yalanlar"dır ("Lies About Love"). Şair, bu şiirinde aşktan ve insanların aşka karşı tutumlarının yanı sıra aşka dair düşüncelerinden bahsetmektedir. Lawrence, insanların aşkı sabit değere sahip bir nesne olarak görmelerinin aşkla ilgili bir yanılgı olduğunu düşünür. Aşağıdaki mısralarda şair (Lawrence, 2002, s. 552) bunu:

Hepimiz yalancıyız, çünkü
Dünün gerçeği yarın yalan olur...

şekilinde ifade eder ve bu değişkenliği sanki doğal bir kuralmış gibi anlatır. Devamında ise Lawrence (2002, s. 552) bunu şu şekilde betimler:

Bu yıl arkadaşşıma duyduğum sevgi,
Geçen yıl hissettiğim sevgiden farklıdır.
Öyle olmasaydı, yalan olurdu o.

Şair yukarıdaki mısralarda aşktan bahsetse de aslında insanın duygu dünyasını betimlemektedir. Kişi, sabit duygularla sevdiğini zanneder. Aslında zamanla duygular farklı şekillerde değişir. Bu durum doğal bir süreçtir. Zira insanın duygularını kontrol etmesi, sürekli hâle getirmesi, yani onları tam olarak sürdürmesi mümkün değildir.

Lawrence'ın lirik kahramanlarının çoğu yalnızdır. Lawrence'a göre insanları yalnızlaştıran ve yabancılaştıran faktörlerin başında modern toplumun makineleşmesi gelir. Şöyle ki, sanayinin çeşitli alanlarında makinelerin gelişmesi bir yandan üretimi hızlandırırken diğer yandan insanları yabancılaştırmaktadır. Lawrence (2002, s. 365) onu ciddi anlamda endişelendiren bu konuyu bir şiirinde şöyle dile getirmektedir:

Yeni evler, yeni mobilyalar, yeni sokaklar, yeni kıyafetler, yeni çarşafklar
Yeni ve makine yapımı olan her şey hayatımızı emer ve bizi üşütür,
cansızlaştırır...

Lawrence'a göre, makineler her ne kadar insanlar için yeni ve daha fazla şey üretse de aslında insanların yaşamını olumsuz yönde etkilemekte, onları doğal yaşamdan

uzaklaştırmakta, duygularını yok etmektedir.

Lawrence'ın şiirinde bize göre ilginç konulardan biri de şairin o dönemin edebiyatında aktüel olan herhangi bir problemi farklı bakış açısıyla kaleme almasıdır. Bu bağlamda, bilinen bir kavramı tamamen kendine özgü bir şekilde anlatmaya çalışmasıdır. Yazarın "Mantıksal Bir Devrim" ("A Sane Revolution") adlı şiiri söz konusu durumu açıklar mahiyettedir. Bilindiği üzere bu şiir defalarca farklı açıdan incelenip değerlendirilmiştir. Hatta çeşitli anlamlarda açıklanmıştır. Ancak burada dikkatimizi çeken konulardan biri; şairin sanki devrime itiraz etmesidir. Aslında durum tam olarak öyle değildir. Yazar sanatsal bir üslupla insanları devrime çağırılmaktadır. Şair böylece devrim kavramını özgün bir anlamda anlatır. O, devrim yapmak isteyenleri ironik bir dille protesto ederken, aslında insanları gerçek özgürlük için mücadele etmeye çağırır. Çünkü şair mücadelelerin ve devrimlerin nihai sonucuyla ilgilenir. Kanaatimizce bu şiir aynı zamanda Lawrence'ın siyasal-felsefi görüşlerini de ifade etmektedir. Şair, bu şiirinde insanlara her mücadele ve devrimden önce ne istediklerini tam olarak tanımlamalarını öğütler. Nitekim o (Lawrence, 1994, s. 430) "Bunu para için yapmayın..., Paraya lanet olsun" diyerek, insanlara parayı değil özgürlüğü ve mutluluğu hedeflemeyi tavsiye eder. Çünkü para her zaman mutluluk getirmez. Lawrence'a göre toplumda yanlış ilişkilerin oluşmasına neden olan temel faktör paradır. Aynı zamanda insanların asıl amacının da sadece para kazanmak olduğunu zikreder. Ona göre bu durum insanları doğal benliklerinden uzaklaştırıp sahte bir hayata sürükler. Böylece "insan kitleleri parayla yaşamı birbirinden ayıramaz" (Lawrence, 1936, s. 316).

Bir mektubunda "Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşliği" "üç dişli bir yılan" (Lawrence, 2002, s. 365-366) olarak nitelendiren Lawrence, bu şiirinde "eşitlik için devrim yapmayın, devrim yapın çünkü eşitliğimiz çok fazla" (Lawrence, 1994, s. 430) diye yazmıştır. Bize göre Lawrence burada modern toplumdaki sahte eşitliği protesto etmiştir. Bu meyanda şair, "eşitlik için" değil, toplumdaki sahte eşitliği ortadan kaldırmak için bir devrim çağrısında bulunmaktadır. Çünkü doğrunun ve yanlışın eşit konumda olduğu bir toplumda insan hakları çiğnenir. Başka bir deyişle, şair "eşitlik" için mücadele edenlere, sahte eşitliği ortadan kaldıracak bir toplum için mücadele etmelerini tavsiye eder. "Eşitlik ya da eşitsizlik hiçbir şekilde söz konusu olmadan her erkek kendisi, her kadın da kendisi olacaktır ve hiç kimse başka bir erkeğin ya da başka bir kadının varlığını belirlemeye çalışmayacaktır" diye yazan Lawrence (1936, s. 71) insanı doğal hâlden koparmayacak bir toplum ve dünya hayal etmektedir.

Lawrence, birçok romanında ve öyküsünde madencilerin ve onların ailelerinin sefaletini, mutsuzluklarını betimler. Sanayinin, makineleşen toplumun insanı ve doğayı giderek yok ettiğini, insanla doğa arasındaki bağı nasıl kopardığını anlatır. Şair (Lawrence, 1994, s. 430) aşağıdaki şiirinde aynı konuyu biraz farklı bir şekilde dile getirmektedir:

Emek, bir adamın çok fazla sahip olduğu şeydir.
İşçiliği kaldıralım, çalışmayı bırakalım!

Lawrence, insanların sevmedikleri işi değil, sevdikleri işi yaparak para kazanmaları yönündeki dileğini ifade eder. Başka bir deyişle, Lawrence'ın bu satırları örtülü anlatıma sahiptir. Aslında şair, insanı insanlıktan çıkaran "emek" kavramını ya da emek olgusunu ironik bir dille ifade eder. Zira çokça sahip olunan emek, sömürülmeye daha fazla açık olmak anlamına gelmektedir. Bu nedenle Lawrence, yalnızca siyasal devrimlerin toplumu değiştireceğine ve insanları mutlu edeceğine inanmaz. O, insanın duygularını, arzularını anlamadan, sevdiği ve arzuladığı gibi yaşamadan mutlu olamayacağını, aksi takdirde bunun devrim değil, "çöküş" (Urgan, 2001, s. 104) olacağını düşünmektedir.

Lawrence'ın Felsefi Görüşlerinin Sanatsal Yansımasında Ana İmge Olarak Doğa

Lawrence'ın sanatsal ve felsefi düşüncelerini ağaçların, kuşların ve hayvanların farklı hâllerini tasvir ederek kaleme alması onun edebî yaratıcılığındaki ilginç niteliklerden biridir. "Kuşların, hayvanların ve çiçeklerin doğal dünyası, Lawrence için "yeni bir dünyaydı" (Lawrence, 2020, s. 10). Herhangi bir çiçekten, ağaçtan, kuştan ve diğer canlılardan bahsederken şair, insan doğası, insan varoluşunun herhangi bir niteliği hakkındaki düşüncelerini ifade etmekteydi. Bu tür şiirlerinde şair sanki "sözlerden oluşan bir resim" (Lewis, 1961 s. 18) çizmekteydi. Şairin bu şekildeki ilginç şiirlerinden biri de "Yılan" (Snake) şiiridir. Yılan şiiri, araştırmacılar tarafından farklı anlamlarda incelenmiştir. Bu şiirde bizim dikkatimizi çeken mesele insan doğasındaki çelişkilerin anlatılmasıdır. Şair, bahsi geçen şiirinde bir adamla bir yılanın kısa karşılaşmasını anlatmaktadır. İnsan ile yılan arasındaki çatışmayı dinî metinlerden biliyoruz ve kanaatimizce Lawrence şiirde bu çatışmayı bir sembol olarak kullanmaktadır. Şöyle ki, yılanla insanın karşılaşmasını farklı bir açıdan betimlemekte; eserin adı "Yılan" olsa da asıl kahramanının insan olduğunu zımnen dile getirmektedir. Yani yılanın tüm hareket ve durumlarını son derece mükemmel bir şekilde anlatan şair, aslında bu durumları izleyen kişinin doğasını, düşüncelerini ve duygularını sergilemektedir. Birbiri ardına farklı duygular ve düşünceleri yaşayan kahraman şöyle düşünür:

Onunla konuşmayı arzulamam sapıklık mıydı?
Bu kadar onurlu hissetmek alçakgönüllülük müydü?
... Ve yine de o sesler:
Eğer korkmasaydın onu öldürürdün!
Ve gerçekten korkuyordum, çok korkuyordum.

(Lawrence, 1994, s. 282).

65

Yılana karşı farklı duygular besleyen ve kesin bir karara varamayan kişinin tereddütleriyle şair, insanın içindeki çelişkileri betimlemiştir. Bu, hem kişinin kendisini tam olarak anlayamamasını hem de insanın nefsiyle mücadele etme sorununu da ifade eder.

Lawrence'ın ilginç şiirlerinden biri de "İnsan ve Yarasa" (Man and Bat) şiiridir. Şiir, hayattaki basit, sıradan bir sahnenin tasvirini içermektedir. Yarasayı odasından çıkarmaya çalışan adam, hem yarasanın durumunu hem de kendi duygularını mükemmel bir şekilde anlatarak okurları hayat ve varoluş hakkında bir daha düşündürmektedir. Yarasayı "çılginca intikamcı" (Lawrence, 1994, s. 282) gören şair, ona karşı duyduğu hoş olmayan duyguları ve yarasanın yaşam mücadelesini, ışığa karşı tahammülsüzlüğünü betimlemekle bir çatışmayı anlatır. Bu çatışmada haksız olan yoktur, her varlık kendine göre haklıdır. Adam yarasayı görmek istemez, yarasa da kendine karşı yaşanan bu hoşnutsuzluktan habersizdir ve bu odaya gelişi de hiçbir amaçla ilgili değildir. Yarasayı odasında görmek istemeyen şair (Lawrence, 1994, s. 277) şöyle düşünür:

Ona vurup öldürüp bir kenara mı atmak?
Hayır,
Onu ben yaratmadım.

İnsandaki şefkat ve adalet duygusu, aynı zamanda yarasaya karşı hissettiği hoş olmayan duygular, insanın içindeki doğuştan gelen çatışmayı simgelemektedir. Öte yandan şair, hiçbir canlıyı öldürmeye hakkımızın olmadığını hatırlatır, ama yine de bu canlıya karşı hoş olmayan duygularını dile getirmeye devam eder. Şiirdeki insanın tavrında gizli bir zalimlik vardır ve aynı zamanda okur yarasaların içinde gizli bir tehlikenin olduğu izlenimine de kapılır. Şiirinde basit bir olayı oldukça heyecan verici bir dille ve karmaşık

duyguların anlatımıyla kaleme alan şair, aslında hayatın acımasızlığını, sanki güçlü ile zayıf arasındaki savaş alanı olduğunu, hayatın varlıklar arasındaki bazen mantıklı bazen de mantıksız mücadelelerden oluştuğunu anlatır.

Şair (Lawrence, 1994, s. 277) "Yarasa" (But) adlı başka bir şiirinde de yarasaları hoş olmayan benzetmelerle anlatır ve şöyle yazar:

Kanatları şemsiye gibi.
Yarasalar!

Uyumak için kendilerini eski bir paçavra gibi asan yaratıklar;
Hem de iğrenç bir şekilde baş aşağı.

Sıra sıra iğrenç eski paçavralar gibi baş aşağı asılı duruyorlar
Ve uykularında sırtıyorlar.
Yarasalar!

Çin'de yarasa mutluluğun sembolüdür.
Benim için değil!

Yarasaların çirkin görünümünü anlatmasına rağmen, şair, okurun dikkatini başka bir soruna çekmeyi başarır. Şairin bu kuşun kimileri için "mutluluğun sembolü" olduğunu hatırlatması her şeyin ilk bakışta görüldüğü gibi olmadığı izlenimini yaratmaktadır. Yani yarasanın bazı insanlar için aynı zamanda mutluluğun sembolü olması, okurun dikkatini yarasadan çevirerek, insan ve onun inançları, bilinçsizce bağlandığı değerler sorununa odaklar. Ayrıca şairin bu kuşa karşı duyduğu hisler de bilinçli olmayan duygulardan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, bir kişinin herhangi bir nesneyi sevmesi, diğerinin ise aynı nesneden nefret etmesi, insanın ne kadar karmaşık ve gizemli bir varlık olduğunu göstermektedir.

Şairin ilgi çekici şiirlerinden biri de "Dağ Aslanı" (Mountain Lion) şiiridir. Şair bu şiirinde insan doğasındaki zalimliği, acımasızlığı anlatmaktadır. Şiirde doğa, aslan ve silahlı insanlar betimlenir. Şair, doğanın vahşi bir canlısı olan aslan ile silahlı insanları karşılaştırmaktadır ve şiirde insan aslandan daha korkutucu bir varlık izlenimi vermektedir. Şiir doğanın tasviriyle başlar: Karlı bir Ocak günü, etrafı ladin ağaçlarıyla çevrili, tamamen donmamış ve su sesi duyulan bir doğa manzarası betimlenir, ama insanların görünüşü doğaya bir korku katmaktadır. Şiir, okuru bir anda heyecanlandıran satırlarla devam eder:

Adamlar!
İki adam!
Adamlar! Dünyada korkulacak tek hayvan!
Tereddüt ediyorlar.
Tereddüt ediyoruz (Lawrence, 1994, s. 330).

Şiir, aslında korkulması gereken varlığın kim olduğu sorusunu ortaya koyar. Şiirde insanların aslanı öldürmesi, modern insanın doğayı, canlıları ve dünyayı yok etmesini simgelemektedir.

Silahları var.
Silahımız yok. (Lawrence, 1994, s. 330)

dizeleri toplumda insanların dahi birbirine karşı geldiğini, bu silahlı kişilerin sadece doğa ve hayvanlar için değil, insanlık için de tehlike oluşturduğunu

simgelemektedir.

Lawrence'ın şiirleri her canlının yaşama hakkına sahip olduğunu, dünyanın ve insanın acımasızlığını, hayatın bir yaşam mücadelesi olduğu düşüncesini dile getirir. Şairin "Yavru Kaplumbağa" şiirinde "yaşamın yaşamsızlığa karşı mücadelesini" (Wareham, 1998, s. 41) yansıması da bir tesadüf değildir.

Lawrence bazen doğa konusunu, modern dünyanın insanı doğal özelliklerinden uzaklaştıran acımasızlığına, insanlar arasında soğukluk ve kayıtsızlık yaratan teknolojik gelişmeye karşı bir protesto olarak ele alır. Bu nedenle şairin şiirlerinde doğanın, özellikle de ağaçların ayrı bir yeri vardır. Şair, "Badem çiçeği" (Almond Blossom) şiirinde ağacın dallarını "kılıca" benzeterek, ağaçların "çağlar boyunca ırklar gibi acı çektiğini" ama yine de geri dönmek için mücadele ederek çiçek açmaya çalıştıklarını yazar (Lawrence, 2002, s. 241-242). Şair, bu şiirinde yaşam enerjisinin her kuvvete üstün geldiğini ifade eder. "Önemli modern şairler arasında ... serbest şiire derin, doğal, yarı dini bir zemin kazandıracak kadar ileri gitmiş"tir (Perkins, 1979, s. 494). Lawrence, felsefi görüşlerini de şiirlerinde tamamen kendine özgü temalar, semboller ve şiirsel dille aktarmayı başarmıştır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

David Herbert Lawrence'ın sanatsal ve felsefi düşünceleri, her şeyden önce insanın karmaşık bir varlık olduğuna, insan ruhunda ve duygu dünyasında hâlâ keşfedilmemiş sırların olduğuna işaret etmektedir. Şair, kendine özgü felsefi görüşleriyle bu sırları ve insan tabiatının gizli yönlerini mümkün olduğu kadar ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Söz konusu duygularını, düşüncelerini ve fikirlerini nesir olarak kaleme aldığı eserlerinin yanı sıra şiirleriyle de ifade etmeye ve başarılı bir şekilde yansıtmaya çalıştığını zikretmek mümkündür. Nitekim Lawrence, insanın sıklıkla yaşadığı duygularını tam olarak anlamadığını, duygu dilini bütüncül olarak bilmediğini ifade etmektedir. Bu çerçevede ele aldığı konuları ihtiva eden özgün çalışmalarının bilhassa şiirsel usluapta yansımasını görmek olasıdır. Şaire göre insan, bazen sevginin, üzüntünün, umudun vb. doğal duyguların nedenini anlayamadığı gibi, acımasızlık, şefkatsizlik gibi olumsuz duyguların da neden kaynaklandığını anlayamaz. İlginçtir ki insanı, anlayamadığı bu duygular yönetir. Örneğin şairin "Piyano" şiiri, herhangi bir dürtünün etkisi altında kalan insanın içindeki gizli duyguların açığa çıkma sürecini anlatır. Burada unutulmuş duyguları yeniden canlandıran dürtü müziktir. Müzik sesleri altında lirik kahramanın içinde gizlice var olan bilinçdışı pek çok duygu, özellikle de özlem duygusu canlanır. Şair bu şiirinde insanın kırılabilir ve hassas duygularını anlatır. Fakat "Dağ Aslanı" şiirinde ise insandaki zulmü betimler. Başka bir deyişle Lawrence'ın şiirlerinde insan, zengin ve güzel duyguların yanı sıra, doğayı ve dünyayı yok edecek nefret, öfke gibi acımasız duygulara da sahip bir varlıktır. Yukarıda incelediğimiz eserlerine dayanarak şairin şiirlerini şu şekilde tasnif etmek mümkündür:

1. Toplumda kendini yalnız ve yabancılaşmış hisseden lirik kahramanın kederini ifade eden şiirler ("Piyano", "Aşk Hakkında Yalanlar" vb.).
2. İnsanlığın geleceğine umutsuzca bakan ve insan varoluşundaki iyiliğe şüphe ifade eden şiirler ("Dağ Aslanı" vb.).
3. İnsanın içindeki çelişkileri, tereddütleri betimleyen, yanlış düşünce ve kuruntulardan doğan acıları ortaya koyan şiirler ("Yılan", "Yarasa", "İnsan ve Yarasa" vb.).
4. Modern ortamda insanla birlikte doğayı da içten yok eden sanayileşmeye karşı protestoyu ifade eden şiirler ("Badem çiçeği" vb.).

Hangi motifi, sorunu ele almasına, hangi konuda yazmasına bağlı olmayarak şairin şiirinin asıl amacı insanların kendilerini anlamalarına yardımcı olmaktır. Lawrence'a göre insan kendini ve duygularını anlamadığı için mutlu olamaz.

Anlaşıldığı gibi bazı şiirlerinde insandaki zalimliğe karşı çıkan, doğayı ve onun örneğinde dünyayı yok edecek insanların eylem ve hedeflerini protesto eden şairin şiirlerinin temeli insanlık sevgisidir. Şair modern dünyanın birtakım şartlarından dolayı hümanist değerleri unutan adamları en tehlikeli varlıklar olarak tanımlamaktadır, ancak bu durum şairin insanlara olan sevgisini ifade etmesine engel değildir. Şöyle ki, diğer şiirlerinde de şair insanın içindeki güzelliği takdir ederek saf arzu ve hayalleri savunur.

Lawrence'ın şiirinde okuyucu, insanları iki farklı cephede görmektedir. Şöyle ki, şairin eserlerinde, insana özgü hümanist duyguları unutarak her şeyi para kazanma ve zengin olma aracına dönüştüren kişilerle insani değerlere önem veren, sevgi, güzellik, sadakat gibi duygulara bağlı olan insanlar arasında derin bir uçurumun olduğu betimlenmektedir. Birinciler doğayı daha fazla para kazanma aracı hâline getirirken, ikinciler kendi varoluşunda doğanın güzellikleri ve sırlarıyla bağ olduğunu hisseden ve bundan manevi güç alan insanlardır. Bu açıdan şair, insanın doğal duygularını, ruhunu bastırarak insanları yalnızlaştıran, ve birbirinden ayıran modern dünyaya karşı bir protesto olarak şiirlerinde daha çok iki konuyu öne çıkarır:

1. Şair, doğayı ve onun canlılarını, 20. yüzyılın insanını sanki tehdit eden teknolojik gelişmeye, sanayileşmiş toplumlara ve insanı yabancılaştıran sosyal çevreye karşı bir protesto olarak betimlemektedir.

2. Diğer şiirlerinde ise şair her şeyi makineleştiren, hatta insani duyguları bile yapaylaştıran teknolojik gelişmeye, paraya her şeyden daha çok önem veren modern topluma karşı bir protesto olarak insanın doğal, saf duygularını betimler. Şair, insanın mutluluğunun onun iç dünyası, duygu dünyası ile ilgili olduğunu ifade eder.

Lawrence'ın şiirinde geçmişin özlem dolu anlatımı da bazen modern çağın toplumsal kusurlarına karşı bir protestoyu ifade eder, bazen ise insan doğasının ve onun manevi dünyasının karmaşıklıklarını yansıtır. Geçmiş hatırlamanın verdiği üzüntü duygusunu kaleme alan şair aynı zamanda insanın ve modern zamanın, birey ve toplumun sorununu çözmeye, mekanik bir evrende yaşarken ölüme mahkum edilmiş 20. yüzyıl insanının trajik kişilikler olmasının nedenlerini aramaya çalışmıştır.

Lawrence'ın insan ve yaşam felsefesi oldukça karmaşık ve özgün düşünceler içermektedir. Görüldüğü gibi şair felsefi görüşlerini şiirlerinde kendine özgü bir şekilde sunmuş, özgün tema ve simgelerle kaleme almış ve zengin şiirsel bir dille ifade etmiştir. Lawrence'ın insan felsefesinin eserlerinde ifade edilişi de Avrupa şiiri için birçok açıdan yenidir. Şöyle ki, şairin felsefi görüşleri onun şiirine farklı bir tema, içerik ve biçim kazandırmış, şiirsel anlatım özelliklerini şekillendirmiştir. Bu nitelikler, daha sonraki aşamalarda çeşitli şairlerin yaratıcılığını etkilemiş ve şiirde yeni temaların, simgelerin ve anlatım yöntemlerinin ortaya çıkmasına yol açmış, Avrupa şiirini bu açıdan zenginleştirmiştir.

EXTENDED ABSTRACT

This study explores the artistic reflection of literary-philosophical thought in the poetry of David Herbert Lawrence, one of the most prominent representatives of 20th-century English literature. The main aim of the study is to analyse the artistic reflection of Lawrence's concept of man and the poet's thoughts on the fate of man in the industrialised modern world in his poetry. Another aim of the article is to explore the poems in which Lawrence presents many problems and concepts from different and unique perspectives. An explanation of the subject matter will help to clarify the complex artistic and philosophical thoughts expressed in Lawrence's poetry. To this end, the article includes Lawrence's essays, poems and philosophical works. The study finds that man and the modern world, the mysteries of human existence, the contradictions between desire and reality, and many such complex problems are at the centre of Lawrence's work. In almost

all of his poems, the poet describes the complex nature of man, human feelings, thoughts and dreams in his unique poetic language. This article analyses Lawrence's poems about the unconscious states of man in terms of the poet's original thoughts on the subject and Freud's theory of the unconscious. Lawrence dealt with many important issues such as nature, man's relationship with nature, love and freedom in his poems on various themes. The study explains that the poet described nature and its creatures in his works as a protest against the technological developments that created difficulties for people in the 20th century, the industrialised societies and the social environment that alienated people. The poet presented his philosophical views in his poems in a unique way, wrote them with original themes and symbols, and expressed them in a rich poetic language. The poet's philosophical views enriched his poetry with various themes, contents and forms, and formed the characteristics of poetic expression.

KAYNAKÇA

- Boulton, J. (Ed.). (2002). *The letters of D. H. Lawrence*. Cambridge University Press.
- Eliot, T. S. (1920). *The sacred wood. Essays on poetry and criticism*. (20.08.2023).
URL: <http://www.gutenberg.org/files/57795/57795-h/57795-h.htm>
- Freud, S. (2012). *A general introduction to psychoanalysis*. (G. Stanley. Trans.).
Wordsworth Editions.
- Freud, S. (2021). *The interpretation of dreams*. (05.09.2023).
<https://www.gutenberg.org/cache/epub/66048/pg66048-images.html>
- İsmayilov, F. (1994). *Sigmund Freud*. Genclik.
- Lawrence, D. H. (2002). *The complete poems of D. H. Lawrence*. Wordsworth
Editions.
- Lawrence, D. H. (1936). *Phoenix: The posthumous papers*. Penguin Books.
- Lawrence, D. H. (1994). *The complete poems of D. H. Lawrence*. Wordsworth
Editions.
- Lawrence, D. H. (1995). *Apocalypse*. Penguin Modern Classics.
- Lawrence, D. H. (2020). *Love poems and others*. Cat Books Publishing.
- Lawrence, D. H. (2021). *Fantasia of the unconscious*. Independently Published.
- Lewis, C. D. (1961). *The poetic image*. Jonathan Cape.
- Perkins, D. (1979). *A history of modern poetry*. Harvard University Press.
- Pinto, V. D. S. (1993). D. H. Lawrence: Poet without a mask. D. H. Lawrence,
Complete poems içinde (ss. 1-21). Viking.
- Urgan, M. (2001). *D. H. Lawrence*. Yapı Kredi Yayınları.
- Wareham, J. (1998). *Birds, beasts, flowers: Poems of D. H. Lawrence*. The English
Association.
- Фрейд, З. (2000). *Толкование сновидений*. Эксмо.

Beyanlar (Disclosure Statements):

Çıkar Çatışması Beyanı (Conflict of Interest Statement): Yazarın, araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Submitted: 14.07.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 27.07.2023

Yayın Tarihi/Published: 28.12.2023

Doi: <http://dx.doi.org/10.29228/tbd.2007.71076>

İNTERNET ÜZERİNDEN İŞLENEN HAKARET SUÇU VE SORUŞTURMA AŞAMASI

Hazal ÖZTÜRK¹

ÖZ

Hukuk düzeni, şahısların maddi varlıklarını koruduğu gibi manevi varlıklarına, onur, şeref ve haysiyetlerine yapılacak saldırılara karşı da önlemler almıştır. Bu kapsamda Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenen hakaret suçu ile kişilerin manevi bütünlüklerine yapılacak eylemler yaptırıma bağlanmıştır. Özellikle teknolojik gelişmelerin de etkisiyle söz konusu bu manevi bütünlüğe, internet ortamında da saldırı yapılabilmesi olası hâle gelmiştir. Bilişim sistemlerinin günümüz itibariyle muhtevası ve özellikle sosyal medya platformlarının politikaları nedeniyle bazı hâllerde hukuk tepkisiz kalabilmektedir. Devlet otoritesi bireylerin manevi bütünlüğünü korumaktan sorumludur. Bu durumun önüne geçmek ve kişilerin manevi bütünlüğüne yapılan saldırının karşılıksız kalmaması için, soruşturma evresinde delil tespitinde günümüz teknolojik gelişmelerine uygun bir araştırma ve tespit süreci gerekmektedir. Yaşanan teknolojik gelişmeler hakaret suçunun işlenmesini kolay kılmış olsa da tespitinde suçun uluslararası platformlarda da işlenebilmesi sebebiyle bazı noksanlıklar çıkartmaktadır. Bu durumda Ceza Kanunu ve Bilişim Suçları, hakaret suçunun soruşturma evresinde birlikte hareket ederek bireyin manevi bütünlüğünü korumaktadır. Fakat uluslararası platformlarda işlenen suçlarda, birtakım anlaşmaların ve suçun işlenmiş olduğu ülkede de değindiğimiz filin suç olup olmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hakaret Suçu, Hakaret Suçunun Soruşturulması, İnternet Üzerinden Hakaret, Adli Kolluk, Hakaret Suçunun İnternet Ortamından İşlenmesi.

¹ Avukat, İstanbul Barosu, Türkiye
Lawyer, İstanbul Bar Association, Türkiye
siminhazal@gmail.com
 0009-0005-5195-9072

Atıf Bilgisi/Cite as

Öztürk, H. (2023). İnternet üzerinden işlenen hakaret suçu ve soruşturma aşaması. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 17(35), 71-87.

INSULT CRIME COMMITTED OVER THE INTERNET AND INVESTIGATION PHASE

ABSTRACT

The legal order not only protects the material assets of individuals, but also takes precautions against attacks on their moral assets, honor and dignity. In this context, actions to be taken against the moral integrity of individuals with the offense of libel regulated in the TPC are sanctioned. Especially with the effect of technological developments, it has become possible to attack this spiritual integrity in the internet environment. Due to the content of information systems as of today and especially the policies of social media platforms, the law may remain unanswered in some cases. The state authority is responsible for protecting the moral integrity of individuals. In order to prevent this situation and to ensure that the attack on the moral integrity of individuals does not go unrequited, a research and detection process in accordance with today's technological developments is required in the detection of evidence during the investigation phase. Although the technological developments have made it easy to commit the crime of insult, it creates some shortcomings in its detection as the crime can also be committed on international platforms. In this case, the Criminal Code and IT Crimes protect the moral integrity of the individual by acting together in the investigation phase of the crime of defamation. However, it is necessary to evaluate whether there are some agreements in crimes committed in international platforms and whether the act we mentioned in our study is a crime in the country where the crime was committed.

Keywords: Insult Crime, Investigation of Insult Crime, Insulting on the Internet, Judicial Law Enforcement, Committed the Offense on the Internet.

GİRİŞ

Toplum sözleşmesiyle birlikte insanların egemenliklerinin bir kısmını hukukun üstünlüğü için devlet otoritesine bırakmaları karşılığında, bu otorite insanların maddi ve manevi bütünlüklerini korumakla görevlendirilmiştir. Toplumun düzeni ve bireyin üstünlüğü için görev yapan bu otoritenin söz konusu amaca hizmet ederken kullandığı yöntem ve kurallar bütünü hukuk düzeni sayesinde olur. Hukuk, toplumun temelini oluşturan bireylerin maddi bütünlüklerini koruduğu gibi, manevi bütünlüklerini de korur. Bireylerin manevi bütünlükleri ise onların onur, şeref ve haysiyetleridir. Bireylerin, şahıs varlıklarına mevki, makam gerektirmeksizin manevi saldırı, TCK anlamında genel tahkir suçları olarak anılan "Hakaret (m. 125)" veya "Kişinin Hatırasına Hakaret (m. 130)" suçlarına vücut verir. Temsil ettiği özel makam, konum veyahut mevcut kurum itibariyle manevi saldırı ise özel tahkir suçları olarak anılan "Cumhurbaşkanına Hakaret (m. 299)", "Devletin Egemenlik Alametlerini Aşağılama (m. 300)", "Türk Milletini ve Anayasal Kurumları Aşağılama (m. 301) ve "Yabancı Devlet Bayrağına Karşı Hakaret (m. 341)" olarak düzenlenen suçlara vücut vermektedir. Ayrıca, kişinin manevi bütünlüğüne karşı saldırılar ceza hukukunun yanında özel hukuk tarafından da başta tazminat sorumluluğu olmak üzere korunmaktadır (Sınar, 2018, s. 425). Devlet otoritesinin, bireylerin manevi bütünlüğünü korumak adına düzenlediği suçlardan bir tanesi olan hakaret suçu TCK'nın 125. maddesinde düzenlenmiştir. Manevi bütünlüğe saldırı niteliği taşıyan hakaret suçunda, eylemler soyut nitelikte olduğu için fiilin gerçekten söz konusu suçun unsurlarını oluşturup oluşturmadığı, ifade özgürlüğü ve basının haber verme hakkı kapsamında kalıp kalmadığı gibi sorunlar yaşanabilmektedir. Toplumların örf ve âdet kurallarına göre değişebilen tahkir unsuru, bu yapıyla uygulayıcılar olan hâkimlere geniş takdir yetkisi tanımaktadır. İçeriği ve özellikleri Yargıtay kararlarıyla da desteklenen hakaret suçunda, somut olayın özelliklerine göre uygulamada çok farklı kararlar verilebildiğine şahit olmaktadır (Gülseren, 2013, s. 17).

21. yüzyılın başlarında hayatımıza çok net bir şekilde dâhil olmaya başlayan bilgisayarlar ve buna bağlı olarak internet, hukukun dokunduğu neredeyse bütün alanlarda etki göstermeye başladığı için, internet aracılığıyla yaratılan uyuşmazlıklarda hukuk kurallarının ne şekilde uygulanabileceği hususunda da tartışmaları beraberinde getirmiştir. Özellikle ceza yargılamalarında, internetin yeri ve gelişen bilişim suçları konusunda eksikliklerden, teknolojinin hayatımızın iş ve sosyal yaşantımızda önemli bir yer etmesi sebebiyle kaçınılması zordur.

Bu çalışmamızda özel hukuk alanına girmeden, TCK 125. maddesinde düzenlenen hakaret suçunu ve 299. maddede düzenlenen Cumhurbaşkanına hakaret suçunu kısaca inceledikten sonra, söz konusu suçların internet üzerinden işlenmesini, internet üzerinden işlenmesi hâlinde faile ve fiile ulaşma, yani soruşturma sürecini inceleyeceğiz.

HAKARET KAVRAMI

Öncelikle hakaret eylemine ilişkin düzenlemeden bahsedebilmek için suçun unsurlarını oluşturan hakaret, onur, şeref ve saygınlık kavramlarının açıklanmasında fayda vardır. Hakaret kelimesi dilimize Arapçadan geçmiş olup; onur kırma, onura dokunma, küçültücü söz veya davranış olarak tanımlanmıştır. Dilimize Fransızca “honneur” kelimesinden giren Onur kelimesi ise bir kişinin kendi varlığına ve kendi kişiliğine karşı beslediği saygı ve insanı insan yapan iç değer anlamlarını taşır. Şeref, kişiye karşı başkalarının gösterdiği değerler, kişinin kendisine verdiği değer anlamlarına gelir. Saygınlık ise kişinin toplum önündeki itibarıdır (Güncel Türkçe Sözlük, 2021).

TCK 125. Madde Kapsamında Hakaret Suçu

5237 sayılı TCK'nın “Şerefe Karşı Suçlar” başlıklı sekizinci bölümünün 125. maddesinde yer alan hakaret suçu, mülga 765 sayılı kanuna göre daha farklı düzenlenmiştir. Buna göre 765 sayılı eski kanunda Hakaret ve Sövme filleri iki ayrı suç teşkil ederken, 5237 sayılı TCK'da bu kavramlar birleştirilerek Hakaret suçu tek başlığı altında hükme bağlanmıştır. Buna göre;

Madde 125 - Hakaret

(1) *Bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat eden (...) veya sövmek suretiyle bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığına saldıran kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezasıyla cezalandırılır. Mağdurun gıyabında hakaretin işlenebilmesi için fiilin en az üç kişiyle ihtilat ederek işlenmesi gerekir.*

(2) *Fiilin, mağduru muhatap alan sesli, yazılı veya görüntülü bir iletiyle işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkrada belirtilen cezaya hükmolunur.*

(3) *Hakaret suçunun;*

a) *Kamu görevlisine karşı görevinden dolayı,*

b) *Dini, siyasi, sosyal, felsefi inanç, düşünce ve kanaatlerini açıklamasından, değiştirmesinden, yaymaya çalışmasından, mensup olduğu dinin emir ve yasaklarına uygun davranmasından dolayı,*

c) *Kişinin mensup bulunduğu dine göre kutsal sayılan değerlerden bahisle, işlenmesi halinde, cezasının alt sınırı bir yıldan az olamaz.*

(4) *(Değişik: 29/6/2005 – 5377/15 md.) Hakaretin alenen işlenmesi halinde ceza altıda biri oranında artırılır.*

(5) *(Değişik: 29/6/2005 – 5377/15 md.) Kurul hâlinde çalışan kamu görevlilerine görevlerinden dolayı hakaret edilmesi hâlinde suç, kurulu oluşturan üyelere karşı işlenmiş sayılır. Ancak, bu durumda zincirleme suçla ilişkin madde hükümleri uygulanır.*

şeklinde düzenlenmiştir. Hakaret suçu huzurda veya gıyapta işlenebilir. Ayrıca alenen işlenmesi hâlinde verilecek ceza arttırılır. Suçun maddi unsurları ise yine maddi metninden yola çıkarak anlaşılabilir. Çalışmamızın bu kısmında huzurda ve gıyapta hakaret kavramlarını açıkladıktan sonra hakaret suçunun unsurlarına değineceğiz.

Huzurda Hakaret ve Gıyapta Hakaret

Yeni TCK hakaret suçunda önemli değişiklikler yapmasına rağmen, huzurda hakaret ve gıyapta hakaret kavramlarını mülga 765 sayılı kanun döneminden beri benimsemiştir. Fakat mülga 765 sayılı kanunda her iki ayırım için de ayrı yaptırım öngörülmüştü. Yeni TCK her iki durumda da aynı yaptırımı öngörmektedir.

Huzurda Hakaret

Huzur kavramı ön, yan, makam, bir yerde bulunma gibi anlamlar taşır (Güncel Türkçe Sözlük, 2021). Hakaret suçunda da huzur kavramı hedefteki mağdurun bizzat, herhangi bir aracıya ihtiyaç duymaksızın duyması, öğrenmesidir. Huzurda hakarettten muhakkak mağdurla failin yüz yüze olması gerektiği anlaşılmamalıdır. Nitekim TCK'nın 125. Maddesinin ikinci fıkrasında iletişim araçları yoluyla işlenen fiillerin de huzurda işlendiği kabul edilecektir. Bu bakımdan mağdurun, fiili, mektupla, e-postayla, WhatsApp mesajıyla öğrenmesi arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır.

Gıyapta Hakaret

Gıyap kavramı Arapçadan dilimize geçmiş olup yokluk, bulunmama anlamlarına gelir. Hakaret suçunun mağdur olmadan da işlenebilmesi yani mağdurun gıyabında işlenebilmesi mümkündür. Bunun için en az üç kişiyle ihtilat edilmesi yani iletişim kurulması gerekmektedir. Türk Ceza Kanunu bakımından başka hiçbir suçta ihtilat şartı aranmamaktadır (Sakarya, 2013, s. 416).

Ihtilat kavramının hukuki niteliği bakımından doktrinde iki görüş bulunmaktadır. Birincisi gıyapta hakaret suçunun unsuru olarak nitelendirirken ikinci görüş ise objektif cezalandırılma şartı olduğu şeklindedir (Üzülmez, 2010, s. 53). Suçun unsurları gerçekleşmediği takdirde suç hiç işlenmemiştir veya teşebbüs gündeme gelir. Objektif cezalandırma şartlarında ise fiil suç teşkil etmeye devam eder, ancak şartlar gerçekleşmezse faile ceza verilmez. Bu bakımdan hâkim tarafından verilecek hüküm bakımından ihtilatın hukuki niteliğinin farklı değerlendirilmesi söz konusu olabilecektir (Sakarya, 2013, s. 413).

KORUNAN HUKUKİ DEĞER

Düzenlenen hüküm ile hakaret suçunda korunan hukuki değer madde metninin gerekçesinde de ortaya konduğu üzere; bireyin şerefi, haysiyeti ve namusu, toplumdaki saygınlığı ve diğer bireyler nazarındaki saygınlığıdır. Hakaret fiilleri, bireyin itibarını ve diğer bireyler özelindeki saygınlığı zedeleyebilecek niteliktedir (Sınar, 2018, s. 429). Öğretideki genel eğilime göre bu suç, bireylerin şerefini korumaktadır (Tezcan vd., 2017, s. 567). Bu görüş üzerinde fikir birliği olmasına rağmen "şeref" kavramı üzerinde ortak bir paydada buluşulamamıştır (Sınar, 2018, s. 418). İki farklı görüşün benimsendiği öğretimizde ilk görüş, şeref kavramını bireyin kendi içsel duyguları, kendine duyduğu saygı ve itibar olarak yani sübjektif değer yargısı (fiili şeref) şeklinde kabul ederken, ikinci görüş ise bireyin toplum nezdindeki saygınlığına ilişkin değer yargıları yani objektif değer yargısı (normatif şeref) olarak kabul etmiştir. Bu konuda yapılan çalışmaların artmasıyla birlikte günümüzde kabul gören görüş ise şerefin karma bir anlama geldiği hem bireyin fiili şeref yargısını hem de normatif şeref yargısını ortak barındırdığıdır.

SUÇUN MADDİ UNSURU

Onur, Şeref ve Saygınlığı Rencide Etmek

Hakaret suçunun vücut bulabilmesi için öncelikle somut bir fiil veya olgu isnadının ya da sövme eyleminin onur, şeref ve saygınlığı rencide edecek nitelikte olması gerekmektedir. Bu eylem sonucunda mağdurun gerçekten rencide edilmiş olmasının aranmadığı belirtilmiştir (Özbek, 2008). Ayrıca isnat edilen fiilin suç oluşturmaya da gerek yoktur.

Onur, şeref ve saygınlık kavramları ülkelere, toplumlara, yaşam şartlarına, inanışlara, örf ve adete göre değişebilir. Örneğin; Batı ülkelerinde yapılan somut olgu isnadı veyahut sövme unsurları kişilerin şeref ve haysiyetlerini etkilemezken, Doğu ülkelerinde bu fiillerin yapılması hakaret olarak kabul görebilir. Kişinin işi, toplum içindeki yeri gibi özellikleri fiilin tahkir edici olup olmadığı konusunda hâkime takdir yetkisi verir. Yargıtay da fiilin tahkir edici olup olmamasını durumdan duruma değişebileceğini, nispi olabileceğini belirtmektedir (Yargıtay 4. CD, 29.04.2014, 16690/14210 (<https://www.lexpera.com.tr/> Erişim Tarihi: 05.05.2021).

Madde gerekçesi yıllara göre de olguların değişebileceğini, örneğin 1980'li yıllarda "komünist" söyleminin hakaret olarak kabul edilirken, günümüzde bu işlevini yitirdiğini söylemektedir. Kısacası, tahkir edici fiillerin belirlenmesinde karar makamı olan hâkimlerin, değerlendirmelerini hem mağdur açısından hem de orta zekâ seviyesine sahip kişiler gözünden yapması gerekmektedir (Özen, 2008, s. 75).

Somut Bir Fiil veya Olgu Isnat Edilmesi

Hakaret suçu seçimlik hareketli bir suçtur. Bu seçimlik hareketlerden ilki somut bir fiil veya olgu isnat edilmesidir. Isnat kelime anlamı itibariyle yükleme, karalama, bir düşünceyi bir kişi veya sebebe dayandırma olarak tanımlanmaktadır (Güncel Türkçe Sözlük, 2021). Isnat edilen olgu veya fiilin mutlaka somut olması ve mutlaka ispatlanabilir olması gerekmektedir. İspatlanamayan ve değer yargısı içeren kelimeler somut fiil veya olgu isnadı niteliği taşımaz. Mesela bir kimseye "hain", "namussuz" gibi ifadeler kullanmak bir değer yargısı içeren soyut ifadelerdir ve ancak hakaret suçunun bir diğer seçimlik hareketi ve maddi unsuru olan sövme olarak nitelendirilir.

Somut bir fiil veya olgu isnat edilirken yer, zaman, konu ve gerçekleşme biçimine ilişkin tamamlayıcı unsurlar da ihtiva edilmelidir (Tezcan vd., 2017, s. 564). Bu unsurların tek tek sayılmasına gerek yoktur. Burada kastedilen husus tamamlayıcı unsurların, isnat edilen fiilin mağdura yüklendiğini belli edecek şekilde ortaya çıkmasıdır. Örneğin, bir araba tamircisi için "dolandırıcı" demek soyut nitelikte bir olgu isnadı yani sövme iken, "dün bana sahte ürün satarak dolandırdın" demek somut bir olgu isnadı niteliğindedir. Yine aynı şekilde bir kişiye "sen hırsızın" demek sövme olarak değerlendirilirken, "sen dün benim paramı çaldın" demek somut bir fiil veya olgu isnadı olarak değerlendirilir.

Sövme (Soyut Olgu)

Hakaret suçunun ikinci seçimlik hareketi sövmedir. Sövme kavramı, bir kimseye olumsuz değer yargısında bulunma, soyut nitelikte fiiller ihtiva etme anlamı taşır (aptal, salak, beyinsiz gibi). Sövme fiilinin bireyin onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte olması gerekmektedir. Bu fiiller illa söz söylemek suretiyle değil, yazıyla, görüntüyle, el ve kol hareketleriyle de yapılabilir (Tezcan vd., 2017, s. 575). Söz konusu bu hareketlerden hangilerinin sövme fiiline vücut vereceği ise uygulamada özellikle de Yargıtay'ın kararlarında somut olaya göre değişebilmektedir. Örneğin, sanığın zaten görülmesi gereken bir işi için kamu görevlisine rüşvet teklif etmesi, kamu görevlisinin şeref ve saygınlığını zedelemekte gerekçesiyle hakaret olarak kabul edilirken (Yargıtay 5. CD, 15.5.2008, 1435/4255) bir avukatın adliye girişindeki polise "sen kimsin de beni içeri

almıyorsun lan” demesi hakaret olarak kabul edilmemiştir (Yargıtay 18. CD, 2015/3832 Esas ve 2015/3253).

Suçun Manevi Unsuru

Hakaret suçunun işlenebilmesi için genel kast yeterlidir. Failin, hakaret suçunu işlerken, Yargıtay’ın görüşüne göre belli bir saikle hareket etmesi gerekmez (Yargıtay 4. CD, 11.12.2002, 15829/18262). Kast TCK’nın 21. maddesinde de tanımladığı üzere suçun bilerek ve istenerek işlenmesidir. Bu bakımdan failin gerçekleştirdiği eylemin, mağdurun onur, şeref ve saygınlığını rencide edici nitelikte olduğunu bilmesi ve bunu istemesi yeterlidir (Sınar, 2018, s. 441). Hakaret suçunu düzenleyen madde bu suçun huzurda ve gıyapta işlenebileceğini belirtmiştir. Bu bakımdan da huzurda işlenen fiil muhatabı direkt hedef almalı, onu rencide edici nitelikte olmalıdır. Gıyapta işlenen hakaret suçunda ise failin, üç kişinin mevcudiyetinin farkında olarak bu eylemi gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu bakımdan bir kimsenin günlük tutarak, asıl hedefin ulaşamayacağı, kişinin yalnızca kendi göreceği şekilde hakaret içerikli yazılar yazması hâlinde genel kasttan veya kalabalık bir ortamda bir başkasından kulak misafiri olma suretiyle duyulacak sözlerde ihtilat kastından bahsedilemeyecek, hakaret suçu vücut bulmayacaktır (Tezcan vd., 2017, s. 585).

Hakaret suçu öğretiyeye göre olası kastla da işlenebilir (Sınar, 2018, s. 442). TCK’nın kastı düzenleyen 21. maddesinde olası kast ile işlenen fillerde ceza indirimine gidileceği belirtilmiştir. Yargıtay, hakaret suçunun neticesi hareketle bitişik suçlardan olduğunu, suç kastının varlığı için eylemin iradi olarak gerçekleştirilmesinin yeterli olduğunu ve kanunda öngörülen neticenin hareketin gerçekleşmesi ile zorunlu olarak ortaya çıkması nedeniyle, olası kastla işlenemeyeceğini belirtmektedir (Yargıtay 2. CD, 2012/3647 2012/2455).

FAİL VE MAĞDUR

Fail

Hakaret suçu, fail bakımından herhangi bir farklılık aramamaktadır. Bu suçun faili herkes olabilir. Burada herkes kavramına yalnızca gerçek kişiler girmektedir. Tüzel kişiler bu suçun faili olamazlar. Tüzel kişilerin organlarında yetkili kişilerin, tüzel kişilik adına bu suçu işlemesi dahi durumu değiştirmez. Nitekim böyle bir durumda fiili gerçekleştiren gerçek kişiler yani tüzel kişiliğin yetkilileri, hakaret fiilinden bizzat sorumlu olurlar. BK 11. maddesi “basılı eserler yoluyla işlenen suç yayım anında oluşur. Süreli yayınlar ve süresiz yayınlar yoluyla işlenen suçlardan eser sahibi sorumludur” şeklinde düzenlenmiştir. Süreli yayınlarda eser sahibinin anlaşılabilmesi veya yayımlanma zamanında ülke sınırları dışında bulunması ya da cezai ehliyete sahip olmaması durumunda, sorumlu müdür veya yayın yönetmeni, editör, basın danışmanı gibi kişiler sorumlu olur. Süresiz yayınlarda ise basımcı sorumlu tutulmaktadır (Tezcan vd., 2017, s. 568).

Mağdur

Hakaret suçunu düzenleyen madde metninde “bir kimseye” ifadesi ile suçun herhangi bir kimseye karşı işlenebileceği belirtilmiştir. Fakat mağdurun üstlendiği görev itibarıyla hakarete uğraması durumunda farklı düzenlemeler gündeme gelebilir. Örneğin bir kamu görevlisine karşı hakaret suçunun işlenmesi hâlinde TCK 125/3 uyarınca nitelikli hâlden ceza verilmektedir. Mağdurun Cumhurbaşkanı olması durumunda ise tamamen farklı bir suç tipi olarak düzenlenen “Cumhurbaşkanına Hakaret” suçu gündeme gelecektir.

Alenen İşlenen Hakaret Suçu

Aleniyet kavramı, hukuk sistemimizde birçok yerde kullanılmasına rağmen açıkça tanımı yapılmamış bir kavramdır. Arapça kökenli olan aleniyet kavramı, açıklık anlamına

gelmektedir (Gülseren, 2014, s. 32). Özellikle TCK kapsamında aleniyet kavramının önemi büyüktür. Bazı suçların alenen işlenmesi hâlinde suçun cezası artarken, bazı suçlarda ise suçun oluşmasına neden olan etken olarak kabul edilebilir. Hakaret suçunu düzenleyen 125. maddenin 4. fıkrası da bu suçun alenen işlenmesi hâlinde verilecek cezanın arttırılacağını öngörmüştür. Hakaret suçu özelinde aleniyet suçun oluşması değil, nitelikli hâli bakımından önem arz etmektedir.

Hakaret Suçunun İnternet Ortamından İşlenmesi Genel Olarak

Bilişim sistemlerinin gelişip, internet bağlantısıyla tanışmasıyla birlikte hukuk sistemlerinin düzenlediği bütün alanların, bilişim sektörüyle bağlantılı hâle gelmesi ve bilişim suçlarına vücut vermesi kaçınılmaz olmuştur. Aslında bilişim suçu tanımına kendi hukukumuzda ve uluslararası hukukta rastlanmaz (Dülger, 2020, s. 73). Bilişim suçu kavramının tanımı, öğretide bu alanda çalışanlar tarafından yapılmış, fakat bir fikir birliğine varılamamıştır (Dülger, 2020, s. 76). En yaygın olan görüşten yola çıkarak bilişim suçları için, bilişim sistemleri aracılığıyla işlenen her türlü suç ve bilişim sisteminin bütünlüğüne karşı işlenen her türlü suç tanımlamasını yapmak yanlış olmayacaktır.

Bilişim sistemlerini dünyaya bağlayan internet ise; bilgisayarların birbirine bağlanması ile oluşan ağların, yine birbirine bağlanması ile oluşan çok geniş yapıdaki bir ağıdır (Songür, 1999, s. 282). Dünya üzerinde yer alan ve internet bağlantısı sağlanan bütün bilişim sistemleri birbiri ile iletişim hâlinindedir. Bulduğumuz yüzyılın en önemli buluşlarından biri olan internet, kullanım rahatlığı, ekonomik oluşu ve hızı itibarıyla günümüzün en değerli iletişim araçlarından biri hâline gelmiştir. Özellikle 2019 yılının son çeyreğinde Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkıp, kısa süre içerisinde bütün dünyaya yayılan ve dünya çapında pandemi ilan edilmesine neden olan korona virüs, internet kullanımının yaygınlaşması ve hatta internet kullanımının öğrenilmesine aracılık etmiş, durum böyle olunca da bilişim suçlarını yaygınlaştırmıştır. Londra merkezli "We Are Social" şirketi tarafından yapılan bir çalışmaya göre 2020 yılında 4,5 milyardan fazla insanın internet kullanıcısı olduğu saptanmıştır (Digital 2020, 3.8 billion people use social media, We Are Social <https://wearesocial.com/blog/2020/01/digital-2020-3-8-billion-people-use-social-media>, Erişim tarihi: 22.03.2021)

Teknolojik gelişmelerin akıl almaz şekilde ilerlemesi ve günlük hayatımızın sanal ortama taşınmasıyla birlikte ortaya çıkan ve özellikle de bilişim suçları açısından kullanılan "Ortam Sanal Suç Gerçek" tabiri, bugün hukuk sistemlerinin düzenlediği bütün alanlarda internetin niteliği hakkındaki tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Örneğin, inceleme konumuz olan hakaret suçunun internet üzerinden işlenip işlenemeyeceği, işlenmesinin kabul edilmesi hâlinde suçta ve cezada kanunilik ilkesine aykırılık teşkil edip etmeyeceği sorusu, bilişim hukuku konusunda çalışmalar yapan hukukçuların en çok karşılaştığı sorulardan bir tanesidir (Dülger, 2020, s. 84).

İnternet bağlantısı kullanılarak sonucun gerçekleşmesi mümkün olan her türlü eylem internet üzerinden işlenebilir ve bilişim suçlarına, daha genel bir ifadeyle bilişim hukukunun çalışma alanına vücut verir. Bu durum TCK'nın genel ve özel hükümlerinin uygulanamayacağı anlamına gelmemektedir. Mesela internet üzerinden fiili olarak insan öldürme suçunu işleyemediğimiz açıktır. Fakat internet bağlantısı ile iletişim sağlayarak örneğin 12 yaşından küçük bir çocuğu intihara yönlendirme hâlinde, sonucun gerçekleşmesi ile insan öldürme suçunun bilişim sistemi aracılığıyla işlendiği sabit kabul edilmelidir. Azmettirme eyleminin muhakkak yüz yüze yapılmasına gerek yoktur. Keza hakaret suçu da nasıl ki iletişim aracı olan mektup gönderme suretiyle işlenebiliyorsa yine ayrı bir iletişim aracı olan internet aracılığı ile de işlenebilir. Sonucun gerçekleşmesi mümkün olan bütün suç tipleri bakımından durum böyledir. Kanunda açıkça "bu suç internet üzerinden de işlenebilir" veya benzeri bir ifade ile belirtilmesine gerek

bulunmamaktadır. Aksi durumda suçla korunan hukuki değerinde bir önemi kalmayacaktır. Burada tartışılması gereken konu internetin iletişim aygıtı özelliği taşımasıdır. TCK'nın onuncu bölümünde yer alan ve Bilişim Alanında Suçlar başlıklı bölümü ise bilişim sektörünün gelişmesiyle meydana gelen makinelere, programlara karşılık olarak düzenlenmiştir. Bu bölümün ayrıca düzenlenmiş olması, bilişim suçlarının sadece bu babda bulunan suçlarla sınırlı olduğu anlamına gelmemektedir.

TCK'nın 125. maddesinde düzenlenen hakaret suçu, huzurda yani mağdurun direkt olarak algılayacağı, öğreneceği, duyacağı şekilde işlenebilirken, gıyapta yani mağdurun fiilin işlendiği ortamda bulunmadığı hâllerde de işlenebilir. Aynı maddenin 2. fıkrası bu fiilin sesli, yazılı veya görüntülü bir iletiyle işlenmesi hâlinde de huzurda işlenmiş kabul edileceğini belirtmiştir. İnternetin de bu unsurları sağlaması dolayısıyla, herhangi bir şekilde internet iletişim aracı kullanılarak işlenen hakaret suçu da huzurda işlenmiş sayılacaktır (Özen, 2008, s. 15). Aslında bu fıkra, suçun internet aracılığıyla da işlenebileceğini değil, internet aracılığı ile işlenirse cezasının artacağını belirtmiştir. Kanaatimizce, kanun koyucunun iradesi de bilişim suçlarının işlenebilmesi için özel bir düzenleme gerektirmediğidir. Keza, 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren TCK'da, günümüze kadar farklı düzenlemeler yapılmasına rağmen, neredeyse 20 yıldır hayatımızda olan bilişim alanına ilişkin özel düzenlemeler yapılmaması da bu duruma bağlanabilir. Başkasının bilgisayarına fiziksel zarar vermek nasıl ki bilişim sistemine zarar verme şeklinde düzenlenmeyip mala zarar verme suçunu meydana getiriyorsa, bilgisayara yazılımsal olarak izinsiz erişmek bilgisayar sistemine girme olarak düzenlenmiştir. Fakat elbette ki bilişim hukuku ve özellikle bilişim suçları alanında ekstra düzenlemelere hukuk sistemimiz ihtiyaç duymaktadır. Burada belirtilen husus, TCK'da yer alan ve özel olarak belirtmediği hâllerde suçun işlenip işlenemediğini tartışmaktan ziyade, uygulamayı geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılmasının savunulmasıdır.

Yine TCK 125. maddenin 4. fıkrasında hakaret suçunun alenen işlenmesi hâlinde cezanın arttırılacağı öngörülmüştür. Bu madde kapsamında internet üzerinden sadece kişinin görebileceği şekilde hakarete bulunmak, suçun basit hâlini gerektirirken (özel mesaj, kişiye özel elektronik posta gibi) kitlesel iletişimler sağlayan ve herkesin görebileceği şekilde ileti gönderilerine açık olan sosyal medya ağlarında (Twitter, Facebook, Instagram, haber siteleri yorum bölümü, sözlük siteleri gibi) işlenmesi hâlinde ise alenen işlendiği kabul edilip nitelikli hâlden ceza tayini yapılmalıdır. Yargıtay da hakaret suçunun sosyal medya hesaplarına özel mesaj gönderme suretiyle işlenmesi hâlinde aleniyet olmadığını, fakat herkese açık profilde paylaşılması hâlinde alenen işlendiği görüşündedir (Yargıtay 4. CD, 03.12.2015 tarihli 2013/28890 Karar).

Hakaret suçu, en çok kullanılan sosyal medya ağları olan Facebook, Twitter ve Instagram uygulamalarında en sık işlenen suçtur. Yapılan araştırmaya göre 2016-2019 yılları arasında karara bağlanan toplam 283 hakaret suçu olduğu görülmektedir (Cihan ve Yıldız, 2021, s. 1). Toplam 1139 karara ulaşılan bu araştırmada hakaret suçu toplamın %24,8'ini oluşturmaktadır. Kanaatimizce özellikle pandemi sürecinin de etkisiyle soruşturma ve kovuşturması devam eden dosyaların sayısı 2016-2019 yılları arasında incelenen dosyaların en az 10 katını oluşturmaktadır.

İnternet Üzerinden İşlenen Hakaret Suçunun Soruşturma Aşaması Adli Bilişim

Suç soruşturması yürüten makamlar mutlaka uzmanlara ihtiyaç duyarlar. Bu kapsamda adli tıp, adli kimya gibi uzmanlıklar birçok adli vakanın çözülmesinde soruşturma makamlarına yardımcı olmaktadır. Günümüzde suçların ve suçluların kendilerini elektronik ortamda göstermesiyle birlikte delillere ulaşmada 0'ların ve 1'lerin peşine düşen uzmanlarla birlikte adli bilişim kavramı ortaya çıkmıştır (Dokurer, 2005, s. 226).

Adli bilişim, yeni bir hukuk dalı olarak ortaya çıkmış, fakat teknolojik gelişmelerin etkisiyle birlikte soruşturmaların en önemli parçaları arasında yerini almıştır. Adli bilişim yöntemlerine gerek ceza yargılamalarında gerekse hukuk yargılamalarında sık sık başvurulmaktadır (Başlar, 2019). Bundan dolayı adli bilişim kavramına yalnızca ceza yargılamaları açısından bakmak yanlış olacaktır. Adli bilişim görevlileri ise, bir yargılama sırasında kullanılacak delilleri toplamada görev yapar. Elektronik delil kavramı daha çok bilgisayarlar ve bilişim sistemleri açısından kendini gösterdiği için burada daha çok teknik kavramlarla ve işlerle karşılaşılır. Bu kapsamda internet üzerinden işlenen hakaret suçunda delil toplama görevi konusunda önemli bir rol üstlenmektedirler.

İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Kanunu

İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Kanunu temel olarak internet üzerinden işlenen suçlarla mücadele bakımından mevzuatımıza kazandırılmış bir kanundur. Hakaret suçunun internetten işlenmesi, soruşturulması konusunun net şekilde kavranabilmesi için öncelikle bazı kavramlara kanunumuzda düzenlenmiş hâliyle bakmak gerekmektedir.

IP: İnterneti kullanan bilgisayarların, birbirleri ile veri alışverişi yapmak için kullandıkları adrestir. İnternet servis sağlayıcılar tarafından atanan IP adresleri, kişinin internetteki kimliğidir. Bu adresler bütün bilgisayarları birbirinden ayırır (Gökşen, 2014, s. 31). İnterneti kullanan abonenin kişisel bilgilerine ve lokasyonuna IP adresi ile ulaşılır. Bazı internet servis sağlayıcıları kullanıcının isteğine göre veya kendi politikaları doğrultusunda Statik IP ve Dinamik IP tanımlaması yapabilir. Statik IP sürekli sabit kalan IP adresi anlamına gelmektedir. Dinamik IP ise internete her bağlantı sağlandığında değişken nitelikteki IP adresi niteliğindedir. Dinamik IP'nin kayıtları, internet servis sağlayıcı tarafından tutulur.

Domain (Alan Adı): Web sitelerinin kullandığı adreslere domain yani alan adı denir. Örneğin Google sitesinin domaini www.google.com'dur.

Server (Sunucu): Verileri saklayan, tutan, kullanıma sunan bir depo olarak tanımlanabilir. Kullanıcıların e-posta, web sitesi gibi hizmetleri kullanmasını sağlayan uygulama bütünü.

Sosyal Medya: İnternet bağlantısı sağlanarak kullanıcıların çift yönlü ve eş zamanlı iletişim ve haberleşme uygulamaları.

Erişim: 5651 sayılı kanuna göre: Bir internet ortamına bağlanarak kullanım olanağı kazanılması.

Erişim Sağlayıcı: 5651 sayılı kanuna göre: Kullanıcılarına internet ortamına erişim olanağı sağlayan her türlü gerçek veya tüzel kişilerdir.

İçerik Sağlayıcı: 5651 sayılı kanuna göre: İnternet ortamı üzerinden kullanıcılara sunulan her türlü bilgi veya veriyi üreten, değiştiren ve sağlayan gerçek veya tüzel kişiler. Başka bir anlatımla, her gün kullandığımız sosyal medya ağları üzerinde paylaşım yapan gerçek veya tüzel kişilerdir.

Sosyal Ağ Sağlayıcı: 5651 sayılı kanuna göre: Sosyal etkileşim amacıyla kullanıcıların internet ortamında metin, görüntü, ses, konum gibi içerikleri oluşturmalarına, görüntülemelerine veya paylaşımlarına imkân sağlayan gerçek veya tüzel kişileri. Örneğin Facebook şirketi.

İnternet Servis Sağlayıcı: İnternet erişimi sağlayan gerçek veya tüzel kişileri ifade eder. Türk Telekom, Superonline gibi firmalar örnek verilebilir.

Trafik Bilgisi: 5651 sayılı kanuna göre: Taraflara ilişkin IP adresi, port bilgisi, verilen hizmetin başlama ve bitiş zamanı, yararlanılan hizmetin türü, aktarılan veri miktarı ve varsa abone kimlik bilgileri.

VPN: Uzaktan erişim yoluyla başka bir ağa bağlanarak, internet üzerinden yapılan işlemlerin başka bir IP adresinden yapılmasına olanak sağlayan özel ağ.

Proxy: İnternet bağlantısı sırasında araya başka bir bağlantı sokmak suretiyle yapılan işlemlerin farklı bir IP üzerinden gerçekleşmesini sağlayan vekâlet bağlantısı.

Süreç

Ceza muhakemesi soruşturma aşamasıyla başlar (Özbek vd., 2020, s. 190). Şikâyete bağlı olmayan suç tiplerinde suç şüphesini öğrenen savcılık makamı derhâl hareket geçer. Hakaret suçunun soruşturulması ve kovuşturulması şikâyet şartına bağlıdır. Şikâyete bağlı bir suçta, suçtan zarar görenin, 6 aylık şikâyet süresi içerisinde şikâyeti olmadıkça soruşturma aşaması başlamaz. TCK'nın 73. maddesi uyarınca şikâyet hakkı yalnızca suçtan zarar görene aittir.

Öte yandan, CMK uyarınca soruşturulması ve kovuşturulması şikâyet şartına bağlı olan suçlarda, kanunen bir engel bulunmuyorsa uzlaştırma kurumuna başvurulur. Hakaret suçunun basit hâli şikâyet şartına bağlı olduğu için ve uzlaştırma yasağı kapsamındaki suçlardan olmadığı için uzlaştırma kurumu uygulanmaktadır. İlgili savcılık makamı tarafından iddianame düzenlenmeden önce mağdur ve şüpheli tarafa uzlaştırma teklif edilir. Bu suretle uzlaştırma bürosuna giden dosyada taraflar uzlaşabilirse savcılık tarafından kovuşturmaya yer olmadığına dair karar (takipsizlik) verilir ve dava açılmaz. Tarafların uzlaşmasına konu olan edimler olumlu veya olumsuz edimler olabilir. Taraflar uzlaşamazsa iddianame düzenlenerek mahkemeye gönderilir.

Hakaret suçunun nitelikli hâllerinden biri olan kamu görevlisine hakaret suçu, kamunun itibarının korunması temel olduğu için şikâyet şartına bağlı bir suç değildir. Böyle bir durumda savcılık makamınca re'sen soruşturma yapılır. Suç şüphesini öğrenen savcılık, herhangi bir ihbar şartı olmaksızın emrindeki adli kolluk aracılığıyla durumu araştırmaya girecektir.

CMK'nın 160. maddesi uyarınca savcılık makamı araştırma yaparken şüpheli aleyhine ve lehine olan bütün delilleri toplamakla yükümlüdür. Delil toplama bizzat Cumhuriyet Savcısı tarafından veya emrindeki adli kolluk görevlileri aracılığıyla yapılır. Eski dönemlerde soruşturmalar kâğıt sistemi denilen kâğıt dokümanlar üzerinden yapılmaktaydı (Özen, 2015, s. 44). Fakat bilişim sistemlerinin gelişmesi ve suçun işlenmesine aracılık etmeye başlamasıyla birlikte elektronik delil kavramı hayatımıza girdi. Buna bağlı olarak da ceza muhakemesinin yardımcı dalı olarak kabul edilen adli bilişim kavramı ortaya çıkmıştır. Adli bilişim, fail ve fiil tespitinde, suçun işlendiği alanlara göre farklı yöntemler izlemektedir.

Sosyal Medya Ağları Aracılığıyla İşlenen Hakaret Suçunda Faile Ulaşma

Faile ulaşmada en önemli kaynağımız olan internete bağlandığımız IP numaraları, bilgisayarlar başında yaptığımız hareketlerin izleri niteliğindedir. Herhangi bir sosyal ağ sağlayıcıya bağlandığımızda sunuculara trafik bilgilerimizi bırakırız. Bu bilgiler sosyal ağ sağlayıcılarının sunucularında belli bir süre depolanır. İnternete bağlanmamıza aracılık eden internet servis sağlayıcılar ise IP bilgilerimizi sağladıkları hizmet itibarıyla elinde bulundurmaktadır, bir nevi bize o IP adresini veren konumdadırlar.

İnternet üzerinden işlenen hakaret suçu özelinde herhangi bir soruşturma başlatılınca, şüphelinin profil bilgilerinden kimlik bilgilerine ulaşılsa da ulaşılamasa da savcılık makamı Siber Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü aracılığıyla internet sunucusuna bağlanılan IP adresinin tespitini yapar. Siber Suçlarla Şube Müdürlüğü bu süreçte Bilgi İletişim ve Teknoloji Kurumu ile yardımlaşır. Eğer paylaşım yurt içi sunucu sağlayan sosyal ağ sağlayıcılar (ekşi sözlük gibi) aracılığıyla yapıldıysa, bu sağlayıcılardan yapılacak IP adresi tespiti konusunda herhangi bir sorun yaşanmayacaktır. IP adresi tespit edilen şüphelinin bilgilerine internet servis sağlayıcıya yazılan müzekkere aracılığıyla ulaşılır.

Fakat IP adresinin tespiti konusunda en büyük sorun yabancı sosyal medya ağlarında işlenen suçlarda kendini gösterir. Yurt dışı kaynaklı sosyal ağ sağlayıcılar (Facebook, Twitter gibi) kendi kanunlarında suç teşkil etmediği ve kişisel verileri paylaşmama konusunda ısrarcı oldukları için genelde adli makamlara bilgi vermez. Bu sağlayıcılar uluslararası terör, çocuk pornografisi ve acil nitelikte ölüm tehdidi gibi durumlar olmadığı sürece kullanıcı bilgilerini paylaşmamaktadır (Twitter Law Enforcement Support, <https://help.twitter.com/tr/rules-and-policies/twitter-law-enforcement-support>, Erişim tarihi: 28.03.2021). Bu durum, soruşturma sürecinin tıkanmasına ve hatta bitmesine neden olabilmektedir. Kısaca, yurt dışı sunucu kaynaklı sosyal ağ sağlayıcıdan bilgi alabilmenin iki esas unsuru bulunmaktadır. Birincisi Türkiye ile söz konusu ülke arasında adli yardımlaşmaya ilişkin bir sözleşme bulunması ve ikinci olarak karşılıklılık esası uyarınca ülkemizde soruşturulan suçun, sunucunun bulunduğu ülke kanunlarında da suç sayılması... Hakaret suçu birçok Avrupa ülkesinde ve Amerika'da suç kabul edilmediği için bilgi paylaşımı günümüz koşullarında yapılmamaktadır. İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Kanununda son yapılan değişikliklerden sonra, sosyal ağ sağlayıcılarının bilgi paylaşım paylaşmayacağına akıbeti uygulamada henüz net verilerle desteklenememektedir.

Uygulamada, yurt dışı kaynaklı sosyal ağ sağlayıcılarının bilgileri vermediği gerekçesiyle genelde kovuşturmaya yer olmadığına dair karar (takipsizlik) verilmektedir. Yargıtay bu konuda IP tespiti yapılamasa da kişinin profil resmi eşleşmesi ile kimlik bilgilerinin basit bir araştırmayla ortaya çıkması hâlinde iddianamenin düzenlenerek kararın mahkemece verilmesi gerektiği düşüncesindedir.

Dosya kapsamına göre, müşteki vekilinin, şüphelinin facebook.com isimli internet sitesinde "küpek" şeklindeki paylaşımı ile müvekkiline karşı hakaret suçunun işlendiği iddiası ile yaptığı şikâyet üzerine, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığında, şüphelinin suçlamaları kabul etmemesi ve facebook, twitter, instagram isimli sosyal paylaşım sitelerine ilişkin istinabe taleplerini ABD adli makamlarının cevaplamadığı gerekçesiyle kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmiş ise de; Somut olayda müştekinin müvekkilinin resminin bulunduğu internet sayfasında "... adli kişinin müştekiye yönelik küpek şeklinde paylaşımının bulunduğu facebook.com isimli internet sitesinde yapılan araştırma sonucu elde edilen kişisel veri ve profil resimleri üzerine şüpheliye ulaşılarak paylaşımı kendisinin yapmadığı ve "... isimli facebook hesabı ile anılan hesapta paylaşılan resimlerin kendisine ait olmadığını beyan ettiği ancak, küpek ifadesinin köpek ifadesini çağrıştırdığı ve anılan ifadenin hakaret oluşturup oluşturamayacağı hususu ile şüphelinin savunması doğrultusunda söz konusu ifadenin şüpheli tarafından paylaşılıp paylaşılmadığı hususunun mahkemece yapılması gerektiği... (Yargıtay 18. CD 2020/1689)

Ayrıca, yine bir oyun uygulamasının sohbet özelliğinden karşısındaki oyun oynadığı şahsa hakarete bulunan kişinin IP adresinin yurtdışı kaynaklı olması şüphesinden dolayı kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesi üzerine, oyunun yönetici firmasına müzekkere yazılması, yurt dışı kaynaklı IP adresi olsa da o ülkenin adli makamlarıyla istinabe yapılması gerektiği Yargıtay'ca belirtilmiştir. Bu süreç sonunda dikkat edilmesi gereken en önemli husus IP adresi ile tespit edilen şüphelinin sadece IP adresi deliliyle suçlanamayacağıdır. Keza ek delillerle desteklenmedikçe yalnızca IP adresi mahkûmiyet için yeterli olmayacaktır, IP adresi bir sonuç değil, soruşturmanın ilerlemesi için bir başlangıçtır (Dülger, 2020, s. 519).

Web Siteleri Üzerinden İşlenen Hakaret Suçunda Faile Ulaşma

Web siteleri kurulurken kendilerine bir domain yani alan adı seçerler. Bu alan adları, kaydedenin bazı bilgileriyle ve özel IP adresiyle kaydolur. Bir web sitesi üzerinden

yapılan hakaretlerde şikâyetle veya ihbarda bulunulmadan önce alan adına ait bilgileri sorgulayan “whois” sistemleri aracılığıyla sitenin IP adresinin bulunması soruşturma sürecini rahatlatır (<https://internet2.btk.gov.tr/sitesorgu/> Erişim tarihi: 28.03.2021). Bu bilgilerle başvuru savcılık makamı, yine Siber Suçlarla Şube Müdürlüğü aracılığıyla sitenin yöneticilerine ulaşacaktır.

E-Posta Servisleri Aracılığıyla İşlenen Hakaret Suçunda Faile Ulaşma

Hakaret suçu internet üzerinden işlenirken e-posta servislerinin aracılığına sıklıkla başvurulur. E-posta servisleri gönderilen iletilerde IP adresini genellikle paylaşmaktadır. Bundan dolayı tespit kolay olacaktır. Birçok e-posta servisinde mail sekmesinin üst kısmında “iletinin orijinalini göster” sekmesi, göndericinin IP bilgisini de paylaşmaktadır (Önal, 2009).

IP bilgileri paylaşılmayan e-posta servislerinde için veya klasik yöntem olarak görülen diğer bir IP tespiti de ilgili e-posta servisine müzekkere yazılmasıdır. Ülkemizde temsilciliği bulunan (<https://www.microsoft.com/tr-tr/contact.aspx>, Erişim Tarihi: 01.05.2021) e-posta sağlayıcısı firmalar adli makamların talebini bu bakımdan karşılamaktadır. Fakat ülkemizde temsilciliği olmayan firmalardan da yukarıda açıklanan gerekçelerle bilgi alınamamaktadır.

Ortak Erişim ile İnternet Bağlantısı Sağlanan Yerler

İnternet üzerinden hakaret suçunda ve hatta diğer bütün suçlarda fail ve fiile ulaşmada yaşanan en önemli sorunlardan bir tanesi de ortak erişim sağlanan internet ağlarında yaşanır. Oteller, internet kafeler, kafeler, yurtlar ve hatta evlerimiz gibi tek bir IP adresi üzerinden birden fazla kişiye internet erişimi sağlanan ağlarda faile ulaşmak çok zordur. Bundan dolayı 01.11.2007 tarihinde çıkarılan “İnternet Toplu Kullanım Sağlayıcıları Hakkında Yönetmelik” ile bu durumla mücadele edilmeye çalışılmıştır. Yönetmelikte toplu kullanım sağlayıcıları “kişilere belli bir yerde ve belli bir süre internet kullanım olanağı sağlayan gerçek veya tüzel kişiler” olarak tanımlanmıştır. Toplu kullanım sağlayıcıları yönetmeliğin 4. maddesine göre:

- a) *Konusu suç teşkil oluşturan içeriklere erişimi önleyici tedbirleri almalıdır.*
- b) *İç İP dağıtım loglarını elektronik ortamda kendi sistemlerine kaydetmelidir. Bu maddeye yönelik olarak bazı sağlayıcılar internet hizmeti sağlamadan önce kişilerin isim, soy isim, telefon, mail gibi bilgilerini almaktadır. Ayrıca şirketlerde her bilgisayara özel bir IP tanınmalı ve bunlar eşleşmelidir.*

Ortak erişim sağlanan yerlerden birisi de kişilerin konutları olabilir. Bir konut içerisinde bulunan internet bağlantısının birden fazla kişi tarafından kullanılması ve erişim sağlanan IP adresinin suça konu olması hâlinde öncelikle internet abonesinin ve özellikle o konutta oturanların ifadesine başvurulmalıdır. Abonenin suçu inkâr etmesi hâlinde ise soruşturmanın genişletilerek abonenin erişim sağladığı cihazda inceleme yapılması gerekmektedir (Doğan, 2018, s. 54). IP adresinin tespiti faili değil, fiilin işlendiği bilgisayar tespit edebilir (Yargıtay 4. HD, 05.10.2020, 2020/2254 Esas, 2020/3187 Karar (lexpera.com Erişim Tarihi: 01.05.2021).

İnternet kafe gibi ortak kullanım alanlarında yaşanan internet suçlarında ise bilgisayar kayıtlarından, kamera kayıtlarına kadar bütün delillerin toplanması gerektiği belirtilmektedir (Yargıtay. 8. CD, 20.03.2014, 2013/2357 Esas, 2014/7186 Karar (www.lexpera.com , Erişim Tarihi: 01.05.2021).

VPN ve Proxy ile IP Gizlenerek Suçun İşlenmesi

İnternete bağlandığımız IP adreslerinin VPN programları veyahut Proxy sunucular aracılığıyla gizlenmesi mümkündür. Böyle bir durumda hakaret suçunun işlenmesi hâlinde Siber Suçlarla Şube Müdürlüğü tarafından personelin kendi teknik becerisiyle kimlik tespiti yoluna başvurduğunu görmekteyiz. Fakat bu durum teyide muhtaç bir bilgi içerdiği için mutlaka ek tedbirlere başvurmak gerekmektedir.

Bilgisayarda, Bilgisayar Programlarında ve Kütüklerinde Arama, Kopyalama ve El Koyma (CMK 134)

Soruşturma sürecinde elde edilen IP tespiti gibi veriler bahsettiğimiz gibi tek başına mahkûmiyet hükmü için yeterli değildir. Bunun için mutlaka ek delillerle desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca, sosyal ağ sağlayıcıların ve yurt dışı kaynaklı diğer hizmet sağlayıcıların Türk yargı makamlarına bilgi vermemesi durumunda, Siber Suçlarla Şube Müdürlüğü kendi teknik alt yapısı ve teknik personeli sayesinde şüphelinin IP adresinin tespitini yapabilmektedir.

Hem IP adresinin tek başına delil kabul edilmediği durumlarda ek delil sağlanması hem de sağlayıcılardan IP tespiti yapılamayan durumlarda Siber Suçlarla Şube Müdürlüğü aracılığıyla ulaşılan şüpheliden ek deliller elde edebilmek adına CMK'nın 134. maddesinde yer alan özel tedbire başvurulması mümkün olabilmektedir. Yargıtay 18. Ceza Dairesi 2015/170 Esas ve 2015/3105 Karar sayılı ilamında, İl Sağlık Müdürlüğüne gönderilen ve dönemin Sağlık Bakanını hedef alan hakaret ve tehdit içerikli e-postanın sanığın kullandığı bilgisayardan gönderilip gönderilmediğinin araştırılması için sanığın bilgisayarında uzman bilirkişi incelemesi yapılması gerektiğini belirtmiştir.

Arama ve el koyma tedbirleri temel insan hak ve özgürlükleri açısından büyük ihlallere yol açabilen bir düzenlemedir. Henüz hüküm kurulmadan önce temel bir hakkı sınırlar (<http://www.akyildizburtul.com/bilisim-vasitali-suclarda-suclularin-tespiti/Erisim-Tarihi:30.03.2021>). Mutlaka son çare olarak başvurulmalı ve ölçsüz olmamalıdır. Aslında madde gerekçesinde "iki yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda" denilse de maddenin orijinal hâlinde suç tipi bakımından herhangi bir ayırım yapılmamıştır. Tedbirin uygulanması için somut delillere dayanan kuvvetli suç şüphesi bulunmalı ve başka suretle delil elde etme imkânı bulunmamalıdır. Ayrıca kolluğun bu tedbiri uygulayabilmesi için mutlaka Sulh Ceza Hâkiminin veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerle kısıtlı olmak kaydıyla Cumhuriyet Savcısının karar vermesi gerekmektedir. Cumhuriyet savcısı tarafından verilen kararlar en geç yirmi dört saat içinde Sulh Ceza Hâkiminin onayına sunulur. Sulh Ceza Hâkimi ise onaya sunulmadan itibaren en geç yirmi dört saat içinde kararını vermelidir. Bu tedbire başvurulduğu zaman öncelikle bilgisayar kütüklerinde kopyalama işlemi yapılmalı, el koyma tedbirine de son çare olarak başvurulmalıdır. Yargıtay, imaj ve kopyalama yapmadan el koyma tedbirinin ölçsüz olacağı görüşündedir (<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/yargitaydan-ornek-karar-imaj-ve-kopyalama-yapmadan-bilgisayarlara-el-koyulamaz-41100178> Erişim tarihi 25.03.2021).

Sosyal medya üzerinden yapılan hakaretlerde az takipçili "bot" olarak nitelendirilen hesaplar tarafından işlene hakaret suçunda, hakaret suçunun işlendiği ilgili platform kullanıcıların IP adresini veriyorsa IP adresi ile bilirkişiler tespit yapar veya kullanıcıların kaydolarken kullandığı telefon numaralarından kişinin tespiti sağlanır. Eğer şüpheli kişi birden fazla kişi ise, başlıkta bahsettiğimiz gibi bu kişilerin telefon, tablet, bilgisayar gibi kullanılan cihazlarına el koyarak emniyet güçleri tarafından tespit yapılır (<https://barandogan.av.tr/blog/ceza-hukuku/internette-ve-sosyal-medya-uzerinden-hakaret-sucu-cezasi.html> Erişim tarihi 25.07.2023).

Cumhurbaşkanına Hakaret Suçu Genel Olarak

Cumhurbaşkanına hakaret suçu özel tahkir suçudur ve TCK'nın 299. Maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre;

(1) Cumhurbaşkanına hakaret eden kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Suçun alenen işlenmesi hâlinde, verilecek ceza altıda biri oranında artırılır.

(3) Bu suçtan dolayı kovuşturma yapılması, Adalet Bakanının iznine bağlıdır.

Hakaret suçunun basit hâlinden farklı olarak Cumhurbaşkanına Hakaret suçunun takibi şikâyet şartına bağlı değildir. Kovuşturmanın, Adalet Bakanının iznine tabi olması bu suçun şikâyete bağlı suçlardan olduğu anlamına gelmez. Ayrıca Cumhurbaşkanının feragat etmesi hâlinde de şahsi haklarından feragat ettiği anlaşılmalı ve kovuşturmasına başlanan suçun hükmü kamu adına verilmelidir (Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 19.07.2017, 2017/1046 Esas, 2017/4805 Karar (lexpera.com Erişim Tarihi: 01.05.2021). Ayrıca suçun Cumhurbaşkanının görevinin devamı sırasında işlenmesi gerekmektedir (Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 02.04.1990, 84/106 (lexpera.com Erişim Tarihi: 01.05.2021).

Cumhurbaşkanına hakaret suçunun gerekçesi, Cumhurbaşkanının devleti temsil etmesi ve ona yönetilen hakaretin Devlet kuvvetleri aleyhine yönetilmiş sayılacağıdır. Gerekçeden de anlaşılacağı üzere burada Cumhurbaşkanının şahsından kaynaklanan bir düzenleme değil, temsil ettiği makam itibarıyla yapılan bir düzenlemedir.

Bu suç tipinde aleniyet bakımından ise Yargıtay bir kararının gerekçesinde:

Aleniyetin gerçekleşmesi için olay yerinde başkalarının bulunmasının yeterli olmadığını, hakaretin belirlenemeyen sayıda kişi tarafından görülme, duyulma ve algılanabilme olasılığının bulunması, herhangi bir sınırlama olmaksızın herkese açık olan yerlerde işlenmesinin gerekmesi karşısında, aleniyet unsurunun oluşmayacağı baro odasındaki sözleri nedeniyle sanık hakkında Cumhurbaşkanına hakaret suçunun alenen işlendiği bahisle fazla ceza tayini hukuka aykırıdır. (Yargıtay 9. Ceza Dairesi 2014/8838 (barandogan.av.tr Erişim Tarihi: 01.05.2021)

görüşüyle fiilin işlendiği yerin değil bulunan kişi sayısının önemli olduğunu belirtmiştir.

Suçun Unsurları Bakımından

Anayasamıza göre, Cumhurbaşkanı devletin başıdır ve bu sıfatla Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Türk Milletinin birliğini temsil eder. Bu nedenle Cumhurbaşkanına Hakaret suçu kişilere karşı işlenen suçlar babında değil de devlete karşı işlenen suçlar bölümünde düzenlenmiştir. Devlete ilişkin hukuki yararın korunması, kişiye nazaran daha üstün tutulmuştur. Suçun manevi unsuru genel kasttır. Suçun failinin bu suçu işlerken Cumhurbaşkanının sıfatını bilmesi yeterlidir. Suçun doğrudan Cumhurbaşkanına karşı işlenmesi hâlinde, suçla korunan hukuki değer devletin iktidarı yapısıdır (Özek, 1967, s. 29). Cumhurbaşkanına Hakaret suçunun mağduru yalnızca görevi devam eden Cumhurbaşkanı olabilir. Suçun faili ise herkes olabilir. Ayrıca bu suçta korunan hukuki değer ise Cumhurbaşkanının devletin başı olması sebebiyle makamın varlığı ve onurudur (Akbulut, 1995, s. 278).

İç Hukuk ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Bakışı

Cumhurbaşkanına Hakaret suçunu incelerken ülkemizde yer alan bazı düzenlemelere bakmak gerekmektedir. Ülkemizin 1954 yılında onayladığı Avrupa İnsan

Hakları Sözleşmesi, 46. maddesi uyarınca sözleşmesi onaylayan ülkelerin, bu sözleşmeyle bağlı olduklarını belirtmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yargı yetkisini kabul eden ülkemiz aleyhine azımsanmayacak sayıda bu konuda dava açılmıştır. Mahkeme ülkemizin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Adil Yargılanma Hakkını ve İfade Özgürlüğü başlıklı maddelerini ihlal ettiğini düşüncesine sahiptir.

Cumhurbaşkanına hakaret suçu özelinde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi uyarınca ifade özgürlüğünün ve özellikle siyasilerin eleştiriye açık olmaları gerekliliğine ilişkin görüşlerin ihlal edildiği düşünülmektedir. Otegi Mondragon – İspanya (Kolbükten, 2016) kararı incelendiğinde;

İfade özgürlüğü demokratik toplumun ana temellerinden birini ve toplumun ilerlemesinin her bir bireyin kendini gerçekleştirmesinin temel koşullarından birini oluşturur. Madde 10, paragraf 2'ye tabi olarak, sadece olumlu olarak alınan veya zararsız ya da bir tarafsızlık sorunu olarak görülen "bilgi" ya da "fikirlere" için değil, itici, şok edici ya da rahatsız edici olanlara da uygulanır. Demokratik bir toplum olmayacağı çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirliliğin talepleri bunlardır. Madde 10'da belirtildiği gibi, bu özgürlük istisnalara tabidir; bununla birlikte, bu istisnalar doğru yorumlanmalıdır ve herhangi bir kısıtlamaya getirmenin gerekleri ikna edici bir biçimde kurulmalıdır.

görülebileceği üzere, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin nasıl yorumlanacağına ilişkin düşüncesi belirtildiği gibidir.

İnternet Ortamından İşlenmesi Bakımından

Cumhurbaşkanına Hakaret suçunun da internet ortamından işlenmesinde hakaret suçuyla arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Fakat uygulamada özellikle bu suç tipinin dönemselsel olarak –ülkemizin siyasi politikalarıyla bağlantılı şekilde– yoğun soruşturma süreçlerine tabi olduğu görülmektedir. Hakaret suçundan farklı olarak, internet üzerinden işlenen Cumhurbaşkanına hakaret suçunun soruşturma aşamasının başarıyla sonuçlanması oranı dosya sayısı bakımından fazladır. Cumhurbaşkanına hakaret suçunun da alenen işlenmesi hâlinde hükmedilecek ceza 1/6 oranında arttırılacaktır. Burada da hakaret suçunda bahsedildiği gibi sosyal medyadan yapılması hâlinde alenen işlendiği kabul edilecektir.

Suç her ne ortamda işlenirse işlensin özellikle siyasiler eleştiriye daha açık olmaları gerekçesiyle ifade özgürlüğüne bu suç tipinde daha da dikkat edilmesi gerekmektedir. Örneğin Edirne 3. Asliye Ceza Mahkemesi bir kararında "Diktatör" kelimesini provokatör nitelikte kaba bir söz olarak nitelendirmiştir.

SONUÇ

Hakaret suçu, kişilerin maddi bütünlüklerinin olduğu kadar manevi bütünlüklerinin de korunması için getirilmiştir bir düzenlemedir. Bu kapsamda kişilere somut bir olgu isnat edenler veya kişilerin şeref, onur veya saygınlıklarını zedeleyecek nitelikte eylemde bulunanlar TCK kapsamında cezalandırılırlar. Teknolojik gelişmelerin de etkisiyle birlikte manevi bütünlüğe yapılan saldırıların internet ortamından da yapılmasına şahit olunmaya başlanmıştır. Her ne kadar suçta ve cezada kanunilik ilkesi uyarınca internet ortamından hakaret suçunun işlenmesi yer yer eleştirilere neden olsa da genel ve bizim de kabul ettiğimiz görüşe göre bu suçun internet ortamından, sosyal medyadan veya başka suretle işlenmesi bakımından herhangi bir farklılık bulunmamaktadır. Nasıl ki bir mektup yazmak suretiyle hakaret suçunun işlenmesi mümkün ise ve bu durum kanunda özel olarak belirtilmiyorsa, yine bir kitle iletişim aracı olan internet ile de hakaret suçunun işlenmesi mümkündür.

Hakaret suçunun işlenmesinde genel olarak yaşanan tartışmalar, internet üzerinden işlenip işlenemeyeceği hususunda değil de bu suçun soruşturulması aşamasında yaşanmaktadır. Özellikle sağlayıcısının ülkemizde bulunmadığı sosyal medya platformlarının, kendi yargı sistemlerinde bu fiillerin suç sayılmaması ve müşteri gizliliği politikaları nedeniyle, suç işleyen kişilerin IP bilgilerini paylaşmaması bu suçlarda soruşturma aşamasının tıkanmasına neden olmaktadır. Gelişen adli bilişim teşkilatımız sayesinde her ne kadar kullanıcıların IP adreslerine ulaşmak kolay olsa da IP adresinin mahkûmiyet için yeterli delil olmaması ve bu bilgilerin teyit edilemediği durumlarda tespitin gereksiz hâle gelmesi CMK kapsamındaki tedbirlerin uygulanmasına da neden olabilmektedir. Özellikle bu tedbirlerin uygulanmasının ise hakaret suçu özelinde ölçülülük ilkesinin ihlaline kadar yol açtığı söylenebilmektedir.

Cumhurbaşkanına hakaret suçu ise, TCK kapsamında hakaret suçundan bağımsız olarak, Cumhurbaşkanının temsil ettiği makam ve saygınlık nedeniyle Devlete Karşı Suçlar bakımından değerlendirilmiş ve ayrı düzenlenmiştir. Cumhurbaşkanına hakaret suçunda, hakaret suçundan farklı olarak şikâyet şartı aranmamaktadır. Cumhurbaşkanına Hakaret suçunun da internet üzerinden işlenmesi bakımından hakaret suçundan bir farklılığı bulunmamaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

Insulting crime is an arrangement made to protect people's moral integrity as well as their material integrity. Those who accuse these people of concrete facts or those who act in a way that will damage the honor, honor or prestige of the enemy are punished under the TPC. Attempts are made to ensure that technological developments and attacks on spiritual integrity are also seen on the internet. Although at the beginning of the principle of legality in crime and punishment, the results of the opposite crime from the internet environment sometimes cause requirements, but according to our general and our accepted view, this includes any explanation of the content of the social crime from the internet, the media or otherwise. Just as the limits of the crime of insult are possible by writing a letter and this situation is not specifically stated in the law, the consequences of the crime of insult are also possible with the internet, which is also a mass media.

Discussions about the consequences of the crime of defamation, whether it can be committed on the internet or not, are not experienced in the offices, but there is no investigation of this crime. The fact that the IP files of criminal observers are not stolen, especially due to the social absence of server owners, media platforms, their own trial procedures, and confidentiality policies, hinders the investigation phase in these crimes. Although it is easy to reach the IP addresses of the Users thanks to our developing forensic organization, the remains of the IP address are sufficient evidence for conviction and the detection becomes unnecessary in places where this information cannot be confirmed, leading to the inclusion of the detentions within the scope of CMK. In particular, it can be said that the permanence of these effects leads to the principles of the principle of proportionality, in particular for the accrual crime.

The offense of insulting the President, on the other hand, was not evaluated as Crimes Against the State due to the prestige and prestige represented by the President, regardless of the offense of insult under the TPC, and was regulated separately. Unlike the crime of insulting the Presidency, a satisfaction process is not sought. The crime of insulting the Presidency cannot be found to be any different from the crimes of defamation against their enclosures on the internet.

KAYNAKÇA

- Akyıldız, B. *Bilişim vasıtalı suçlarda suçluların tespiti*, <http://www.akyildizburtul.com/bilisim-vasitali-suclarda-suclularin-tespiti/> Erişim Tarihi: 30.03.2021.
- Akbulut, B. (1995). Cumhurbaşkanına hakaret ve sövme suçu. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Halil Cin'e Selçuk Üniversitesinde 10. Hizmet Yılı Armağanı Özel Sayı*, 271-296.
- Başlar, Y. (2019). Adli bilişim sürecinde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 148, 48-73.
- Cihan, M., Yıldız, S. (2021). Sosyal medya aracılığı ile işlenen suçlar: Facebook, Twitter ve Instagram örnekleri. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 136-150.
- Doğan, B. (2016). İnternet üzerinden hakaret suçu nedir?, <https://barandogan.av.tr/blog/ceza-hukuku/internetten-ve-sosyal-medya-uzerinden-hakaret-sucu-cezasi.html> Erişim Tarihi:25.07.2023.
- Doğan, S. (2018). Ceza Hukuku Özel Hükümler. (12. Bs.). Yetkin Yayınları.
- Dokurer, S. (2005). Adli bilişim, 2. Polis Bilişim Sempozyumu. 14-15 Nisan.
- Dülger, M. V. (2020). *Bilişim suçları ve internet iletişim hukuku*. (8. Bs.). Seçkin Yayıncılık.
- Gülseren, F. Ş. (2013). İnternet ortamında işlenen hakaret suçu. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(4),15-33.
- Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P. (2020). *Ceza muhakemesi hukuku*. (13. Bs.). Seçkin Yayıncılık.
- Özbek, V. Ö. (2008). *TCK İzmir şerhi yeni Türk ceza kanununun anlamı*. Seçkin Yayıncılık.
- Özek, Ç. (1967). Siyasi iktidar düzeni ve fonksiyonları aleyhine cürümler. İstanbul Cezaevi Matbaası.
- Özen, M. (2008). Hakaret suçu ve internet yoluyla işlenmesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 1(75), 94-108.
- Sakarya, U. Ç. (2013). Gıyapta hakaret suçunda ihtilat unsurları. *Ankara Barosu Dergisi*, 2, 411-423.
- Sınar, H. (2018). *Özel ceza hukuku cilt III, hürriyete, şerefe, özel hayata, hayatın gizli alanına karşı suçlar*. On İki Levha Yayıncılık.
- Songür, M. (1999). Açıklamalı bilgisayar ve internet terimleri sözlüğü. Taş Yayınevi.
- Tezcan, D., Erdem, R. ve Önok, M. (2017). *Teorik ve pratik ceza özel hukuku*. Seçkin Yayıncılık.
- Üzülmez, İ., (2010). Hakaret suçu. *Ceza Hukuku Dergisi*, 5(12), 41-71.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 20.03.2021
- Yargıtay 18.Ceza Dairesinin 2015/3832 Esas ve 2015/3253 Kararı sayılı Kararı.
- Yargıtay 4. Ceza Dairesinin 29.04.2014 tarih ve 16690/14210 sayılı Kararı.
- Yargıtay 4.Ceza Dairesinin 11.12.2002 tarih ve 15829/18262 sayılı Kararı.
- Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 15.5.2008 tarih ve 1435/4255 sayılı Kararı.
- 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu.
- 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu.
- 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun.

Beyanlar (Disclosure Statements):

Çıkar Çatışması Beyanı (Conflict of Interest Statement): Yazarın, araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

TIP ETİĞİ, BİYOETİK, TRANSHÜMANİZM VE ÖLÜMSÜZLÜK ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Fatıma KOÇ¹

ÖZ

İnsan, yaşamı boyunca hem kendini hem de kendisinin dışında olan şeyleri anlamak ve keşfetmek ister. Bu anlayış ve keşif yolculuğunda potansiyellerini fark ettikçe daha da arttırmak ve hatta sonsuz olabilmek gayesiyle de döneminin imkân ve koşullarını her zaman en üst düzeyde kullanmaya gayret eder. 21. yüzyıla gelindiğinde hümanizmi üst boyutlara taşıyarak insan üstü boyutuna varan aynı insan, transhümanizmin getirdiği aygıtlar, biyoteknolojik icatlar, yapay zekâ, siborg ve nano robotiklerle ölümsüzlüğe giden yolları aramıştır. Ölümsüz olmak arzusu, sosyal bilimler ve tıp sahasında teknoloji ve bilimin ilerlemesine paralel olarak birçok konuda teorik ve pratik alanda daha cesur atılımların yapılmasına imkân hazırlamıştır. Aynı zamanda, bu yolda çabalayan insan, etik problemlerin odak noktası hâline gelerek kendini birçok çıkmazın içinde bulmuştur. İnsan; mutlu olmayı, genç kalmayı, estetik yönde doyumsuz istekleri ve sonsuz kalabilmek arzusu ile birtakım bedeller de öder. Bu bedellerin başında, insanın kendi bedenine dışardan yapılan müdahaleler ve uygulamalarla fizyolojik ve biyolojik olarak göz ardı edilemeyecek problemlerin de beraberinde gelmesi yer alır. Ayrıca problemler, etik, psikolojik ve sosyokültürel boyutlarıyla her dönemde ciddi tartışma konusu olmuştur. Bunun yanı sıra, gelişen teknoloji ve bilim, insan için büyük kolaylıklar ve umutlar doğurmuştur. Bunlara paralel olarak, insanın varoluş sürecinde gelişen tıp, biyoetik ve ölümsüzlük konuları önemli tartışma meseleleri olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Transhümanizm, Ölümsüzlük, Biyoteknoloji, Biyoetik, Tıp.

¹ Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye
Ph.D. Student, Bursa Uludağ University, Graduate School of Social Sciences, Türkiye
erekfel-25@hotmail.com

 0009-0008-0678-8915

Atıf Bilgisi/Cite as

Koç, F. (2023). Tıp etiği, biyoetik, transhümanizm ve ölümsüzlük üzerine bir araştırma. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 17(35), 88-96.

A RESEARCH ON MEDICAL ETHICS, BIOETHICS, TRANSHUMANISM AND IMMORTALITY

ABSTRACT

Throughout life, humans want to understand and discover both themselves and things outside themselves. As he realizes his potential in this journey of understanding and discovery, he always strives to use the opportunities and conditions of his period at the highest level in order to increase them even more and even become infinite. In the 21st century, the same human being, who took humanism to higher levels and reached a superhuman dimension, searched for ways to immortality with the devices brought by transhumanism, biotechnological inventions, artificial intelligence, cyborgs, and nano robotics. The desire to be immortal has paved the way for bolder breakthroughs in many theoretical and practical fields in parallel with the advancement of technology and science in the field of social sciences and medicine. At the same time, people who strive on this path have become the focus of ethical problems and found themselves in many impasses. People pay some prices for their insatiable desires to be happy, to stay young, to be aesthetically pleasing and to remain eternal. Foremost among these costs, external interventions and applications to one's own body bring about physiological and biological problems that cannot be ignored. In addition, the problems have been the subject of serious debate in every period with their ethical, psychological, and sociocultural dimensions. In addition, developing technology and science have created great conveniences and hopes for humans. In parallel with these, the issues of medicine, bioethics and immortality, which develop throughout the human existence, are important topics of discussion.

Keywords: Transhumanism, Immortality, Biotechnology, Bioethics, Medicine.

TRANSHÜMANİZMİN NE OLDUĞU ÜZERİNE KISA BİR İNCELEME

Bilim ve teknoloji, icatlarıyla, 21. yüzyılda zihinleri ve eylemleri harekete geçiren her türlü alana dokunmayı bilinçli veya bilinçsiz olarak kendine bir uğraşı hâline getirmektedir. İnsan ve insanlık için yaşama ve anlama dair bir iyileşim, yenilenme hatta yaşamın da daha ötesine taşınacak pek çok seçenek sunmaktadır. İnsan zihninin sınırlarını zorlayarak bedenini, aklını ve varoluşunu; bilgisayar, biyoteknoloji gibi aygıtlara dönüşümü ve reformu kaçınılmaz bir gerçekliktir. Teknoloji çağının getirdiği bu düşünce ve eylem hareketleri çağdaş düşünce dünyasında transhümanizm olarak adlandırılır.

Transhümanizm kavramı ilk olarak J. Huxley tarafından kullanılmıştır. Transhümanizm; insan zekâsını, fiziksel ve psikolojik yeteneklerini artırma, insanın durumunu istenilen bir hâle dönüştürmeyi amaç edinen bilimsel, kültürel, sosyolojik bir alanda da ele alınan bir hareketin ifadesidir (Dağ, 2020, s. 21). Transhümanizm, hümanizmin özünden kaynaklı ve ona yepyeni bir zihinsel tasavvurla bakmayı amaçlayarak bilim ve teknolojinin imkânlarını kullanmayı sağlama konusunda bir çabadır. İnsanın bitmek bilmeyen ihtiyaç ve arzuları, baki olmak isteği onun doğasının gereğidir. Bu istenc ve arzu 21. yüzyıl biliminin egemen olduğu dünyada insanın biyolojik doğasının üstesinden gelmek ve insanın kusursuzluğuna doğru bir dönüşüm için de birçok imkânı sağlamaya elverişli zihin ve mekân fırsatı sunar. Biyoteknolojinin kullanılmasıyla beraber, insanın sınırlılığının ve zayıflığının açığa çıkarılmasını, hastalıkların yok edilmesini, organ nakilleri, protezler, psikolojik ve ruhsal ilaçlarla acılarının yok edilmesini, fiziksel ve duygusal kapasiteyi artırma gibi insan için daha iyi daha mutlu olan bir yaşamı amaçlayan dönüşümler ortaya çıkmıştır (Dağ, 2018, s. 162).

Antik Yunan'dan günümüze kadar olan tarihsel sürece bakıldığında mutluluk isteğinin kadim bir istek olduğu aşikârdır. Eski Yunan'da Platon ve Aristoteles gibi düşünürlerin yaşam gayelerinin nihai noktasının mutluluk olduğu, Ortaçağ'da Tanrı anlayışı ile sağlanan bir mutluluk algısı, 17. ve 18. yüzyıllarda bilimin gelişimine doğru yönelim ve

sonraki dönemlerde pragmatist bakış açılarının doğurduğu mutluluk anlayışları, 19. yüzyıldaki hedonizm-pragmatizm-mutluluk arayışı ve yönelimleri, 21. yüzyıllarda insanın kendini biyolojik ve fiziksel üst boyutlara taşıyarak mutlu ettiği, kendini değişim ve dönüşüm ile tatmin etmeye çalıştığı görülmektedir (Demir, 2018, s. 95). Hümanist düşünceyi aşmak ve hümanistçe bir yaşam mücadelesinin standartlarını yükseltmek için radikalleşen transhümanizm, biyolojik insan tipini mümkün olan en üst seviyeye dönüştürme çabısında bulunmuştur (Dağ, 2018, s. 163).

ÖLÜMSÜZLÜK, TIP VE TRANSHÜMANİZM

Zihin/ruh-beden üzerine eğilen transhümanist çalışmalar, insan varoluşunun önemli bir konusu olan ölüm ve daha ötesini konu edinerek ölümsüzlük için bir çabayı hedefler. Transhümanizmin metafiziğine bakıldığında ölümsüzlük ve bir taraftan da ölümsüz olabilmek adına Tanrılaşma isteğinin olduğu görülür. İnsan; zihin, beden ve organlarının kontrol altına alınması ile ölümsüzlüğü yaratabileceğine inanır. Teknolojik aygıt ve uzantılarla, gen kodlamaları, nanoteknoloji, nöroteknoloji, biyoteknoloji gibi bilimlerle transhümanist çalışmalar derinlik kazanır. Dağ, bu hususla ilgili şunları vurgular:

Ölümsüzlüğü içeren transhümanist görüşe göre, ölümün üstesinden beden ve zihin sayesinde gelinebilir. İlk olarak genetik seleksiyon ve genetik mühendislikle, erken öldüren hastalıkları savuşturarak ve yaşlanmaya karşı bağışıklık kazanarak insanın fiziksel sağlığı korunabilir. İkinci olarak bu başarısız olursa tekno-dahiler, insan bilincini içeren beyin kapasitesini bilgisayara yüklemenin bir yolunu bulabilirler. Daha sonra insan zihninin bilgisayar donanımının içinde yazılım olarak sonsuza kadar yaşaması muhtemel olabilir. (Dağ, 2020, s. 43)

Ömrü uzatmak, zekâyı geliştirmek, insan ve diğer canlılar için doğal biyolojinin yapısını değiştirmek ve dönüştürmek her ne kadar ümit veren çalışmalar ise de toplumun dinî ve etik değerleri üzerinde birçok tartışmayı da beraberinde getirir. Homo Sapiens olarak görülen insanın yeni bir türünün oluşturulması imkânı, insanla ilgili olan pek çok durumu ve içeriği de değiştirecektir. Böylece, insanı yepyeni bir tür olarak incelemek söz konusu olacaktır. Yeni bir tür olarak incelenen insan için varılmak istenen hedef, insan için çok yönlü bir faydayı ve onu her türlü tehlikelerden korumayı amaçlayan bir hedeftir.

Pratik bağlamda insan mutluluğunu amaçlayan transhümanizm, insanlık için getirdiği olumlu fikir ve yaklaşımlarıyla yaşam ve sağlık noktasında tıp bilimlerini de fazlasıyla meşgul etmiştir. Kadim bir konu ve sorun olan ölüm konusu, ölümsüzlük isteği gerek bireysel bir arayış gerekse insan organizmasının bozulmaması, genç ve diri kalması, yaşlanmaması gibi pratik alanda çalışan hekim, estetsiyen ve cerrahların işi olmuştur. Transhümanist bağlamda insanı aşan bir yönelimle de nöroteknolojistlerin, gen mühendislerinin, transhümanist teorisyen ve pratisyenlerinin çalışma alanları dikkate değerdir. Yenilenme, gençleşme, daha etkin ve güçlü olmak, ölümsüzlük, Tanrı gibi güç sahibi olmak arzularını Yunan mitlerine kadar götürmek mümkündür. Promete'nin bilgi, güç arayışı ve cezasını transhümanizmle ilişkilendirmek olasıdır. Nitekim Promete'nin ateşi Tanrılardan çalarak insanlara verdiği, Tanrıların kurduğu düzene karşı geldiği için zincire vurulduğu, çeşitli mitoloji kaynaklarında zikredilir (Aiskhylos, 1997, s. 13).

Vurulduğu kayadan; "... ama neler söylüyorum, her şeyi önceden bilmiyordum mu? Hepsini biliyordum başıma geleceklerin. Ama ben biliyordum başıma gelecek olanı. Payıma düşeni gönül ferahlığıyla taşımadığım kaderin önünde durulmaz, bilmeliyim bunu. Bana gelince, ben bu çileme katlanacağım". "Zincire vurulmuş kahraman, Tanrı'nın yıldırım ve şimşeklerinde, insana olan o rahat güvenini yitirmez. Onun için Prometheus bağlandığı kayadan daha sert, dalağını yiyen akbabadan daha sabırlıdır.

Tanrılara başkaldırmaktan daha önemli olan şey bizce, bu sürekli diretmedir. (Camus, 1998, s. 37)

Promete, insan hayatını kolaylaştırmak için ateşi çalar ve bir kayaya bağlanır. Bağlanmış olduğu kayaya kartal her gün gelir ve onun ciğerlerini yer. Buna rağmen, ciğerleri her gün yenilenir. Promete ölmez, ölümsüzlüğü simgeler. Transhümanizmle ilintilendirildiğinde, transhümanistlerin ve günümüzde insan sağlığı yönünde yapılan çalışmaların, organların kendini yenilemesi, diri kalması noktasındaki çalışmalarını görmek mümkündür. Günümüzde de bu anlamdaki ilerlemeleri ve teknolojik çalışmalar görülmektedir (Sedeeg, 2019, s. 26).

Transhümanizm ve ölümsüzlük temasının görüldüğü bir başka mit "Gılgamış Destanı"dır. Yarı insan yarı Tanrı gibi olan Gılgamış'a, tanrısı Enlil, insanlığa ancak çok büyük bir eser bırakarak ölümsüz olacağından bahseder. Bunun üstüne Gılgamış, yaşam çiçeğini aramaya girişir. Ölümsüzlük otunu bulan Gılgamış, otu yiyemeden onu bir yıla kaptırır. Otu arayan kahraman, arayışı sürecinde de birtakım zorluklar, sihirler ve güçlerle karşılaşır (Bottero, 2015, s. 58). Gılgamış Destanı'ndaki temalar "ölüm korkusu, ölümsüzlük için verilen çabalar, ölümsüzlük otu vb." unsurlar, şu anki biyoteknolojinin transhümanist yönelimli çalışmaların özelliklerindedir.

Yaşadığımız çağ ölümsüzlük aşamasına henüz gelememekle beraber mekanik ve tıbbi çalışmalarıyla ömrü uzatma noktasında kararlıdır. Dağ'ın yorumlarıyla ifade etmek gerekirse, gen ve hücre niteliğini arttırıcı çalışmalar göstermektedir ki; homo sapiens olarak bilinen varlıklar homo sibernetikuslara dönüşme yönünde ilerlemektedir. Şöyle ki, transhümanizm, insanı biyolojik zincirlerinden kurtararak ölüm ve yaratılış gibi gerçeklikleri, dönüştürmeye çalışmaktadır (Dağ, 2020, s. 43). Transhümanist çalışmaların başat belirleyici ve hareket noktası olan Darwinci evrim anlayışı da yaratılışa müdahale ve yeni bir evrim anlayışı ile transhümanizmle ilintilidir. Dağ, bu konuda şunları vurgular:

Darwinci evrim anlayışından teorik destek alan ve evrimci biyolojik ve psikolojik teoriden beslenen transhümanizm, insanı nöro-biyolojik, nörofizyolojik, genomik çalışmalarla biyolojik bedenden bionik bedene doğru evrilmeye çalışmaktadır. Bilhassa transhümanizmi evrimci bir süreç olarak anlayan T. De Chardin, teknolojiyi evrim sürecinde önemli bir unsur olarak görür. İnsan genomu ve dijital teknolojik çalışmalardaki hızlı gelişmelere dikkat çeken transhümanistler, Darwin'ci evrim mirasını dönüştürerek yeni bir evrimcilik türü ortaya koymaya çalışırlar. (Dağ, 2020, 81)

Biyolojik değişimlerin bir gereklilik olduğunu savunan Darwin, *Türlerin Kökeni* adlı çalışmasında, her alanda bir dönüşüm ve evrimleşmenin olduğundan bahseder. Ayrıca, değişen yaşam koşullarının etkisiyle her organizmanın bir şekilde değişime tabi olacağından bahseder ve birtakım örnekler verir. Bir kara ayısının ağzını olabildiğince açarak saatlerce yüzdüğü ve bir balina gibi su böceklerini yakaladığı tespit edilmektedir (Darwin, 1976, s. 209). Nitekim, canlı türlerindeki yaşam adaptasyonları önemli ölçüde farklılaşabilmektedir.

Darwin'in evrim anlayışını takip ederek ve gen üzerine yaptığı çalışmalarıyla tıp dünyasında etkili bir isim olan Mendel'den de transhümanizmle ilintilendirerek bahsedilebilir. Mendel, genler üzerine yaptığı incelemelerde baskın ve çekinik genlerin etkisine değinerek, her özelliğin bir gen tarafından belirlenmiş olduğu ve aynı zamanda bazı gen tipleriyle de genlerde farklılıklara yol açabileceği yönünde veriler saptamıştır. Örneğin, saç rengiyle ilgili genin bir aleli kişinin sarı saçlı olmasına yol açarken başka bir alel siyah saçlı olmasına neden olur. Denilebilir ki aleller aynı genin biraz farklı biçimleridir (Edelson, 2002, s. 43-44). Gen değişimleri ve değişebilir nitelikteki gen varyasyonları transhümanist çalışmalarla beraber daha geniş boyutlara taşınmıştır.

Fransız bir kimyacı olan Raymond Daudel'in de değindiği gibi genetiğin gösterdiği gelişmeler yeni imkânlar sunmaktadır. İnsanlar, genetik mühendisliği aracılığıyla yeni türler üretmektedirler. Homo sapiens kendini bile dönüştürebilir ve her zaman olduğundan çok daha fazla ölçüde "kendi kaderinin çobanı" hâline gelebilir (Daudel, 2000, s. 145). Evrimsel ve genetik çalışmaların bilim ve teknoloji ile güçlenmesi tıp alanında büyük ilerlemeleri sağlamıştır. Gen ve DNA keşifleri ve dahası DNA çözümlemeleriyle gelinen boyut insan denilen tür için yeni keşiflerin yolunu göstermiştir. İnsan genom projeleri, teknolojinin imkânları doğrultusunda insan gen ve yapısı yeniden biçimlendirilmiştir. İnsanın hücre ve gen yapısının şifresi çözümlenip değiştirilip yeni bir insan inşa etme amaçlanmıştır. Genom projesi ile insanın özüne inilip hastalıkların tanısı, tedavisi, ömrü uzatma ve ölümsüzlükle ilgili birçok çalışmalara varılmakta ve önemli ilerlemeler kaydedilmektedir (Özdağ, 2014, s. 46).

Hücre biyolojisinin gerçeği olan ölüm, tıptaki ilerlemeler ve transhüman çalışmalarla ölmeme isteğini teknolojik aygıtlarla çözmeye çalışır ve teknolojik bir insan ve teknolojik ölümsüzlük peşine düşer. Teknolojik insan, doğal olan organizmada üretilen yapay ve teknik uzantılarla organizmayı oluşturan insan varlığını ifade eder (Demir, 2018, s. 96). Teknolojik ölümsüzlük ise insanın her türlü zihinsel ve bedensel etkinliğinin insani bir çaba ile gerek bir robota gerekse bir makineye aktarılarak uzun vadede yaşama olanağı sunma, hatta daha da üst boyuta taşınarak sonsuz bir yaşama imkânı sunma biçimi çabasıdır. Denilebilir ki insan beyninin yeni form veya aygıtlarla bir robota aktarımı ile elde edilebilecek yaşam formudur (Saka, 2019, s. 241). Teknik tipler oluşturularak transhümanist amaçlara uygun biyonikleştirilmeye çalışılan insan, insan aşırısı olan bir türe dönüştürülmeye çalışılmaktadır. Teknolojikleşmiş biyoteknolojik canlılar biyoteknolojik bir evrimleşme süreci yaşayarak genetiği değişmiş davranış ve arzulara da yönelecektir (Dağ, 2018, s. 115).

Transhümanist bilimciler açısından yaşlanma, bir hastalık olarak kabul edilir. Vücutta zamanla oluşan ağrılar ve rahatsızlıklar nihayetinde ölüme varır. Şu anki teknolojik icat ve buluşlar yaşlanma için tedavi edici nitelikte olmadığından yaşlanma, ölümcül bir hastalık olarak kabul edilir. Bu hastalık için uygulanan tedavilerde hücrelerin genetiğinin değiştirilmesi amaçlanır. Büyük operasyonlar, büyük ölçekli müdahalelerle hasarlı ya da hareketsiz olan moleküller ve hücreler ortadan kaldırılır. Bazı hücre ve genler onarım ve değiştirme gibi yöntemlerle yeniden işlev kazanır ve sonuç olarak da yaşlanmanın olmaması için genetik programlama değişir (Özenç, 2019, s. 65).

Canlı kalma isteğinin kadim bir istek olduğunu Eski Mısır'a dayandırmak mümkündür. Cesetlerin birtakım keten ve tamponlarla mumyalanarak korunmaya çalışılması, ölüme karşı duyulan üzüntüyle cesedin mumyalanarak kederi aza indirmeye çalışılması ve dahasını da düşünerek muhafaza edilmiş bedenini etini koruyarak bir gün yeniden hayata döndüğünde herhangi bir sorunla karşılaşmaması çabası ölümsüzlük arzusunun tabii yansımasıdır. Mısır'daki hayat şartları ve hastalıkların araştırılmasında da kullanılan bu teknikler, insan zekâsının potansiyelini arttırarak yeni yöntemlerin gelişmesine olanak sağlamıştır. Modern tıpta "canlı donması" olarak bilinen "kriyoteknolojik ölümle" öldükten sonra vücuttaki kan boşaltılarak antifriz ve koruyucularla beden korunmaya alınır. Böylece, ölümleri yeniden canlandırmaya çalışmak ve bedeni korumak amaçlanır. Dondurulan cesetlerin gelecekte yaşama döndürülmesi yönünde net bilgiler olmasa da bedenlerin bir araç olarak kullanılması ümitvari bir durum olarak değerlendirilebilir (Öztürk, 2019, s. 110).

Hücreler, genler ve bunların ölümsüzlüğü ile ilgili çalışmalara yardımcı olan bir yöntem de moleküler nanoteknolojidir. Biyoteknoloji ve nanoteknolojinin birleşimi ile "nano-tıp" kavramı gelişmiştir. Robert Freitas'a göre moleküler araç ve gereçlerle hücre içinde belirli düzeltmeler yapılabilecek ve biyolojik ölümün sebepleri ortadan kalkabilecektir. Geliştirilen nano robotlarla organizmada moleküler düzeyde onarımlar gerçekleştirilir. Bu robotlarla arzu edilen değişiklikler yapılacak ve robotlardaki bilgisayarlar hem kendilerine yönelik hem de kendisini tasarlayanlara birçok komutu

uygulayabileceklerdir (Özenç, 2019, s. 66). Bunlara ek olarak, klonlama metodundan da bahsetmek mümkündür. “İnsanın idrak etmesini zorlaştıran, sözkonusu olan durumun mümkün olup olamayacağını düşünmeye sevk eden ve gelişen teknoloji ile mümkün kılınan durumlardan bir diğeri ise klonlama işlemidir” (Öztürk, 2019, s. 101). Klonlama, biyolojik canlıdan alınan dokularla teknolojik gelişmelerin paralelinde yeni bir canlı türü inşasıdır. Bir doku hücrelerinin laboratuvar imkânlarıyla hayata tutulan bir canlı dünyaya getirmesi öncelikle hayvanlar üzerinde denenmiş olup insanlara da taşınacak gibi gözükmektedir (Öztürk, 2019, s. 102).

Eski Türklerde ve Hindistan gibi coğrafyalarda yapılan ve hatta günümüze kadar taşınan sihir, tılsım, muska gibi mistik ve simya çalışmaları gelişen çağla beraber yerini ilaçlar, antibiyotikler ve birtakım kimyasallara bırakmıştır. Daha da açmak gerekirse kaybedilen bir uzuv için geliştirilmiş olan protezler, kalp pilleri, ölen kişilerin bedenlerinin morglarda korunma yöntemleri, kadavra çalışmalarının gelişmişliği tıp endüstrisi ve sağlık alanlarında transhümanist çalışmaların varyasyonları olarak görülebilir (Dağ, 2018, s. 175).

TRANSHÜMANİZM VE TIP ETİĞİ

Hücreler ve genler üzerindeki değişimler, DNA yapısının çözülmesi ve değişikliğe uğratılması çalışmaları, biyoteknoloji ve nanoteknolojilerle siborglara dönüşen bedenler, tekno-evrim olarak tasarlanmış canlı türleri şu an için ve gelecek için etik tartışmaları beraberinde getirecektir. Bilhassa, insan denilen anlam ve mahiyet sahibi varlık açısından beden, ruh ve onun sağlığı noktasında birtakım eleştirel tavırlarla karşılaşılması kaçınılmazdır. Teknolojinin insanı biçimlendirdiği gerçeği bir yanıyla hayret ve reddiye içerirken bir yanı da cezbedici bir etki uyandırmaktadır. Bu teknolojik ilerleme, bizi insanlığı aşmaya, başka bir boyuta taşımaya, evrimimizin bir sonraki adımını benimsemeye çağırmaktadır. Bu durum, teknoloji ve biyolojinin kaçınılmaz birleşmesi demektir. Yani zihinlerimizi ve bedenlerimizi değiştirip güçlendirmek, hastalıkların üstesinden gelmek ve hatta ölüme son vererek bizi süper insanlar yapmak amaçlanmıştır (Leonhard, 2018, s. 30). Genom çalışmaları ve biyoteknolojik ilerlemelerle kibirlenen insan daha da hırslanarak kendini ve kendisinin dışındaki her şeyi yapay bir oluşla tahakküm altına almaya çalışmıştır. İnsan eylemi, kendi sınırlarını çoktan aşmakla sadece eylemini değil kendi doğasını da nitelik bakımından değiştirmiştir. 17. yüzyılda Kartezyen felsefenin yaygınlaşmasıyla güçlenen deneysel ve bilimsel yöntem, bilim fikrini temelden değiştirmiş, uygulamalı bilgiyi bilimin ayrılmaz parçası hâline getirmiştir. Bunun sonucunda günümüzde teknolojik ilerleme, sanki insan tüm dünya üzerinde topyekûn hâkimiyet kurmayı kendine vazife edinmiş gibi, insanlığın yegâne amacı olarak görülmeye başlamıştır (Dastur, 2009, s. 20).

Genom ve biyoteknolojik çalışmaların arttırılması, 21. yüzyılla birlikte bedenlerin ve teknolojinin vaat ettiği insan tasarımları tıp etiği ve sosyolojik açıdan koca bir çıkmaza sebebiyet verir. Teknoloji ile birçok bebek ve çocuk sakat kalacak veya ölebilecekken onların hayatta kalması sağlanmıştır. Ayrıca, organizmaların yaşamları, daha uzun hâle getirilmiş, onlara daha konforlu bir yaşam alanı sunmuştur. Bununla beraber, insanlık tedirginlikler de yaşamaktadır. Bu tedirginlik, teknolojinin çözdüğü her sorun için yeni bir soruna neden olduğu korkusundan kaynaklanır. Teknolojinin sorunlarımızı çözeceğine de inanıyoruz ve doğaya, bizi ilk çevreleyen şeye, insanlık olarak esas durumumuza uyum sağlıyoruz. Doğaya güveniyoruz. Kök hücre yenilenmesi terapisi gibi bir teknolojiyle karşılaştığımızda umutla doluyoruz. Ama hemen sonra bu teknolojinin ne kadar doğal olduğunu sorguluyoruz. Böylece, doğa ve teknoloji arasında bir sıkışmışlık da kaçınılmaz olmaktadır (Akçay, 2020).

Doudna ve Sternberg, *Yaratılıştaki Çatlak* adlı çalışmalarında insan genomları üzerine yapılan çalışmaların insanın sağlığını iyileştireceği, insanı daha verimli bir tür hâline getireceği ve aynı zamanda da birtakım ahlaki sorunları da beraberinde getireceği düşüncesini ortaya koyar. Bazı çevreler tarafından, gen düzenleme çalışmaları, genetik yapıyı işlemenin her türlü biçimi günahdır ve bu doğanın kutsal yasalarının ve insan

onurunun hiçe sayılmasına sebebiyet verir şeklinde yorumlanır. Kimilerinin nazarında ise genom düpedüz yazılımdır, güncellenir, onarılır bir şey olarak değerlendirilir. Bu bakış, bazı kesimler tarafından ahlaki bir eylem olarak değerlendirilemeyecek sonuçları da doğurmaktadır (Doudna ve Sternberg, 2018, s. 15). Tıp etiğini sarsacak yapay zekâ teknolojileriyle insan beyninin bir makineye dönüşümü ya da bir robota aktarımı ile oluşan zihinsel ölümsüzlük ve bedenin dönüşümü, insanın Ben'i karşısında bir sorunsal doğurur. Teknolojinin beden içine girmesiyle varoluşa anlam katan değerler, insani duygular ile Ben'in arası açılır. Böylece kendine ve kendinin dışında olana karşı bir yabancılaşma söz konusu olur (Korlaelçi, 1995, s. 31).

BİYOETİK BAĞLAMINDA TRANSHÜMANİZM

Tıbbi etik kapsamında incelenecek olan biyoetik, tüm organizmaların hayatını konu edinir. Tıbbi etiğin kapsama alanını daha çok hasta olanlar ve onlara yapılması gereken yardım esaslı pratikler oluşturur. Biyoetik, hastaya zarar vermeden, hasta iradesine karşı bir harekete girmeden onun sağlığını korumak ve onu bu anlamda mutlu etmeyi amaç edinen her türlü araç ve yollara başvurmadır. Tıbbi etikte önemli sorunlar olarak incelenecek meselelere bakılacak olursa: Kürtaj; doktorun hangi durumlarda yapabileceği ve bunu belirleyen ahlaki ölçütün ne olması gerektiği önemli bir sorun teşkil eder. Ötenazi; kişinin isteği üzerine ölmesine aktif ya da pasif bir şekilde yaklaşmak insan iradesi bağlamında nasıl bir tavrı gerekli kıldıracaktır? Bitkisel yaşam; yoğun bakımda olan bir hasta için veya hastanın da yaşamayı istememesi hâlinde yaşamayı uzatacak önlemlerin ne ölçüde uygulanabileceği ya da ölümcül hastayı yapay yollarla yaşatma imkânı problemi tıp etiği açısından önemli problemlerdir. Transhümanizmin biyoetik ile ilişkisinde; kalıtsal hastalıkların yok edilmesi, genetik yapıya müdahale, yapay yollarla tüpler aracılığıyla döllenmenin gerçekleştirilmesi, sakinleştirici olarak verilen birtakım ilaçlar biyoetik kapsamında transhüman çağla somutlaştırılabilen meseleler olmaktadır (Pieper, 2012, s. 85-86).

Biyoetik, tıp araştırmalarını içeren bioteknoloji ve felsefesiyle etkileşim kurarak canlı organizmalar üzerinden fayda ve riskleriyle yaşamın özüne yönelik bir araştırmayı hedefler. Biyolojik çalışmalarla insanlığı nasıl bir gelecek bekliyor kaygısıyla "öjeni" kayda değer bir çalışmadır. Öjeni, istenmeyen özelliklerin ortadan kaldırılarak en iyi kabul edilen özellikleri ve sosyal çevrenin kabul ve üstün gördüğü düşüncelerin teşvikini içerir. İyi gençlik olarak da nitelenen öjenizm, sağlıklı ya da sağlıksız olsun genlerin soyunu iyileştirmeye odaklanır (Konuk, 2012, s. 55). Öjeninin gen soyluluğu ve beraberinde getirdiği ırk ıslah ve soyluluğu gibi düşünceleri içermesi transhümanizmin genetikle uzak değerlendirilmesine özellikle de etik ve dinî açıdan eleştirilere maruz kalmasına sebep olmuştur. İnsanlık için transhümanizm, gelecek için kaygılar ve umutlarla doludur. En önemlisi de gelecek artık insanın tekeline bırakılmış ve hem aciz hem de üstün olan insan problemlerin de taşıyıcısı hâline gelmiştir. Harrari'nin vurguladığı üzere;

Genetik mühendisliğiyle daha mucizevi şeyler de gerçekleştirilebilir; bu yüzden bu alan bir dizi etik, siyasi ve ideolojik tartışmaya sebep oluyor. Muhafazakârlar insanın Tanrı'dan rol çaldığına, ateistler bilim insanlarının doğanın işine burunlarını soktuklarına inanıyorlar. Hayvan hakları savunucuları hayvanların genetik mühendisliği deneylerinde acı çekmesine ve çiftlik hayvanlarının ihtiyaçlarının hiçe sayılarak yetiştirilmesine karşı seslerini yükseltiyorlar. İnsan hakları savunucuları, genetik mühendisliğinin insanları köle olarak kullanacak süper insanlar yaratmasından korkuyorlar. Bazı dini akımlar, korkusuz askerler ve itaatkâr işçiler kopyalayarak dünyanın başına musallat olacak biyolojik diktatörlüklerle ilgili kıyamet senaryoları anlatıyorlar. Yaygın kaniya göre, önümüzde hızla beliren çok fazla sayıda fırsat var ve genleri dönüştürme becerimiz, bu durumu akıllı ve ileri görüşlü bir şekilde kullanma kapasitemizin önüne geçiyor. (Harrari, 2019, s. 394)

Harrari'nin tespitleri bağlamında insanın geldiği nokta; insanlığın fiziksel, psikolojik, sosyolojik tüm alanlarının bir yandan tahribi bir yandan da kapasitesinin daha da genişletilebilir imkânları doğurması anlamında kıymete değer yaklaşımları içerdiğini söylemek mümkündür.

SONUÇ

Transhümanist süreçle birlikte canlılık ve canlı organizmada anlam ve değeriyle önemli olan insan, birçok olumlu ilerlemeyi sahiplenirken beraberinde de birçok zarara maruz kalabilir. Doğayı kontrol altına alan insan kendisini de kontrol altına alarak zekâ ve potansiyellerini bilimin, teknolojinin gücüyle daha da güçlendirmiştir. Teknoloji çağıyla kendini aşan insan, biyoteknolojik çalışmalar, nörobiyolojik buluşlar, genom haritaları çözümlenmeleriyle insanın fiziksel ve bilişsel olarak yenilenmesi çabaları söz konusu olmuştur. Ölümsüzlük çabaları ile sentetik bir yapılanmayı en iyi oranda kullanabilecek birçok imkânı zorlamanın yolunu bulmuştur.

Yapay zekâların artışı ve siborg bedenlerin her alana sirayeti insan türü için yeni kolaylıklar oluştururken bir yandan da insanın yaşam şeklini zorlaştırmıştır. Bu yönüyle teknokrat tarzı insan biçimleri değerden ve sosyalleşmeden bağımsız türler hâline dönüşecektir. Kendine ve topluma yabancılaşmış türler doğacaktır. Ayrıca, biyolojik yapı yıkılıp yapay, insan eli tasarımlarla insan denilen türler nasıl kabullenilecektir gibi birçok sorunun doğmasına ve belirsizliklerin oluşmasına sebep olacaktır. Etik düzlemde transhümanizmin mutluluğu amaçlaması gerçeği de insanlığın faydasına olan pek çok gelişmeyi beraberinde getirecektir. İnsan mutluluğu için icat edilen protezler, psikolojik ilaçlar, kalp pilleri gibi ilaçlar transhümanizmle ilintili ve etik açısından da cezbedici gerçeklerdir. Sonuç olarak vurgulamak gerekirse modern hayatın teknolojik saplantıları içinde tehlikelere düşen insan, biyoteknolojilerin çılgınca tüketicisi olmanın yanı sıra bireysel ve kolektif etiği benimseyerek sınırlarını iyi çizmenin bilincinde olmalıdır.

EXTENDED ABSTRACT

A person who builds his entire life adventure on understanding and discovering; was able to make the best use of the opportunities and conditions of his period in order to be healthy, to further increase his potential as an existential necessity, and to survive. In the 21st century, the same human being, who took humanism to higher levels and reached the transhuman dimension, sought ways to immortality with biotechnological inventions, artificial intelligence, cyborgs, and nanorobotics brought by transhumanism. The desire to be immortal has paved the way for bolder breakthroughs in theoretical and practical fields in many subjects, in parallel with the advancement of technology and science in the field of social sciences and medicine. At the same time, people who strive on this path have become the focus of ethical problems and found themselves in many impasses. The multidimensionality of the desires to be happy, to stay young, aesthetic satisfaction and satisfaction, and the idea of being eternal, and when these are achieved, the physiological-biological drawbacks of all kinds of situations that are injected into the body from outside cannot be ignored. As a matter of fact, the development of technological opportunities is a beneficial achievement for humanity in the sense that it creates great convenience and hopes for people. Medicines such as prosthetics, psychological drugs, and pacemakers invented for human happiness are attractive facts related to transhumanism. Even though the tempting facts seem to refer to a scary world or a dangerous age, transhumanists aim to make the world the best place by making better people. With the desire to be strong, unlimited and immortal, man also includes the aim of resembling God. In addition, anthropological, social and theological questions and problems are inevitable in the human-God and machine trio.

KAYNAKÇA

- Aiskhylos (1997). *Zincire vurulmuş Prometheus*, (A. Erhat ve S. Eyüboğlu, Çev.). Bilgi Yayınevi. (Orijinali 1967'de yayımlanmıştır).
- Akçay, E. (2020). *Biyoteknolojinin transhümanizm ve evrim bağlamındaki yeri: İnsan genom projesi ve etik tartışmalar*. (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi). Ulusal Tez Merkezi.
- Bottero, J. (2015). *Gilgamiş destanı*, (O. Suda, Çev.), Yapı Kredi Yayınları.
- Camus, A. (1998). *Denemeler ve bir Alman dostu mektuplar*. (S. Eyüboğlu, V. Günyol, Çev.). Say Yayınları.
- Dağ, A. (2018). *Transhümanizm insanın ve dünyanın dönüşümü*. Elis Yayınları.
- Dağ, A. (2020). *İnsansız dünya transhümanizm*. Ketebe Yayınları.
- Darwin, C. (2005). *Türlerin kökeni*. (Ö. Önal, Çev.). Onur Yayınları. (Orijinali 1976'da yayımlanmıştır).
- Dastur, F. (2009). *Ölümlerle yüzleşmek*. (S. Oruç, Çev.). Pinhan Yayınları.
- Daudel, R. (2000). Genetiğin kullanımı ve suistimali. F. Mayor, A. Forti (Ed.), *Bilim ve iktidar içinde* (M. Küçük, Çev.). (10. Bs., ss.145-150). Tübitak Yayınları.
- Demir, A. (2018). Ölümsüzlük ve yapay zekâ bağlamında trans-hümanizm. *Academic Journal of Information Technology*, 9(30), 95-104.
- Doudna, A., J., Sternberg, S. (2018). *Yaratılıştaki çatlak: Gen düzenlemenin evrime hükmeden inanılmaz gücü*. (M. Doğan, Çev.). (2.Bs.). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Edelson, E. (2002). *Gregor Mendel genetiğin temelleri*. (F. Baytok, Çev.). Tübitak Yayınları.
- Harrari, Y. N. (2019). *Homo sapiens*. (E. Genç, Çev.). Kolektif Kitap Yayıncılık.
- Konuk, F. Z. (2012). Biyoetik ve hukuk yönünden gen bilimi. İstanbul Barosu Yayın Kurulu (Haz.). *Sağlık hukuku makaleleri 2 içinde* (ss. 55-79). İstanbul Barosu Yayınları.
- Korlaelçi, M. (1995). İnsan benliği. *Felsefe Dünyası Dergisi*, 15, 30-41.
- Leonhard, G. (2018). *Teknolojiye karşı insanlık*. (C. Akkartal ve İ. Akkartal, Çev.). Siyah Kitap Yayınları.
- Özdağ, H. (2014). Genom projeleri 5N1H: Ne nerede ne zaman, nasıl, neden ve hangi popülasyonda? *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, 71(1), 45-60.
- Özenç, A. (2019). Eski bilim yeni bilime karşı: Simyacılık ve transhümanizm. Timuçin Buğra Edman (Ed.). *Transhümanizm ve karşılaştırmalı izdüşümü içinde* (ss. 65-99). Kastaş Yayınevi.
- Öztürk, B. (2019). Aklın isyanı: Kriyonik ölüm ya da modern mumyalama. Timuçin Buğra Edman (Ed.). *Transhümanizm ve karşılaştırmalı izdüşümü içinde* (ss. 100-110). Kastaş Yayınevi.
- Pieper, A. (2012). *Etiğe giriş*. (V. Atayman ve G. Sezer, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Saka, G. H., (2016). Bir ütopya olarak teknolojik ölümsüzlük sorunsalı: Teknolojik ölümsüzlük. Ü. Güneş, E. S. Yavaş, (Ed.). *V. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi- Bildiriler Kitabı IV*. (237-249). İlem Yayınları.
- Sedeeg, S. (2019). Tarih, mitler ve antik transhümanizm. Timuçin Buğra Edman, (Ed.). *Transhümanizm ve karşılaştırmalı izdüşümü içinde* (ss. 26-38), Kastaş Yayınevi.